Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной ...-hээ гарана. | № 58 (18381) | 1990 оной мартын 12, понедельник | Сэн 3 мүн.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ ЗАСЕДАНИ

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй заседани М. С. Горбачёвой түрүүлэлгэ доро мартын 10-да Кремль соо болобо.

СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ гурбадахи съездын хүдэлмэриие эмхидхэлгэдэ хабаатай асуудалнууд заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Съездэдэ бэлдэхэ талаар СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй комиссиин хүдэлмэриин дүнгүүд согсологдобо. Комиссиин түрүүлэгшэ, СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо А. И. Лукьянов энэ асуудалаар мэдээсэбэ. Съездын зүблэхэ зүйл, хүдэлмэриин гурим, мүн тэрэнэй хүдэлмэриин зургаануудай бүридэл тухай комиссиин дурадхалнуудые Президиум hайшааба.

Гүрэнэй ажабайдалай бусад зарим асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэhэн байгаа.

(ТАСС).

ССОД-ой ДЕЛЕГАЦИ КОНГОДО ЕРЭБЭ

БРАЗЗАВИЛЬ. (ТАСС). Гадаадын оронуудтай хани барисаа, соёлой харилсаа холбоо тогтоодог совет бүлгэмүүдэй холбооной (ССОД) делегаци Конгын Арадай Республикада ерэбэ. СССР—Конго гэжэ хани барисаанай бүлгэмэй президент, РСФСР-эй хэлхеэ холбооной министр Г. Г. Байцур тэрэниие толгойлно.

Делегаци эндэ ерээд байха үедөө. Конгын Арадай Республикын ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэдтэй, политическэ ажал ябуулагшадтай уулзаха, хэдэн экономическа объектнүүдтэ хүрэхэ, орон соогуур аяншалха юм. Арадуудай хоорондохи хани барисаанай Конгын нэгэдэлэй (АКАП) түрүүлэгшэ Витал Балла делегацитай уулзаба. Энэ уулзалгын үедэ хоёр ороной ниитын эмхинүүдэй хоорондохи харилсаае саашадань хүгжөөхэ асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэhэн байгаа.

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДЭЙ ПЛЕНУМ

... (ТАСС). Советскэ Союзай Коммунис партиин ... Комитедэй Пленум мартын 11-нэй үглөөнэй 10 ча... соо нээгдэбэ.

...гша хоёр асуудал зүбшэн хэлсэгдэhэн байгаа: ...нституциин 6-дахи ба 7-дохи статьянууд тушаа ду... СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ ...табиха тухай», мүн «КПСС-эй XXVIII съезд зар... дотор тоосоото һунгалтын кампани үнгэргэлгын түлөөлэлгын хэмжээн болон съездын делегадуудые ...рим тухай».

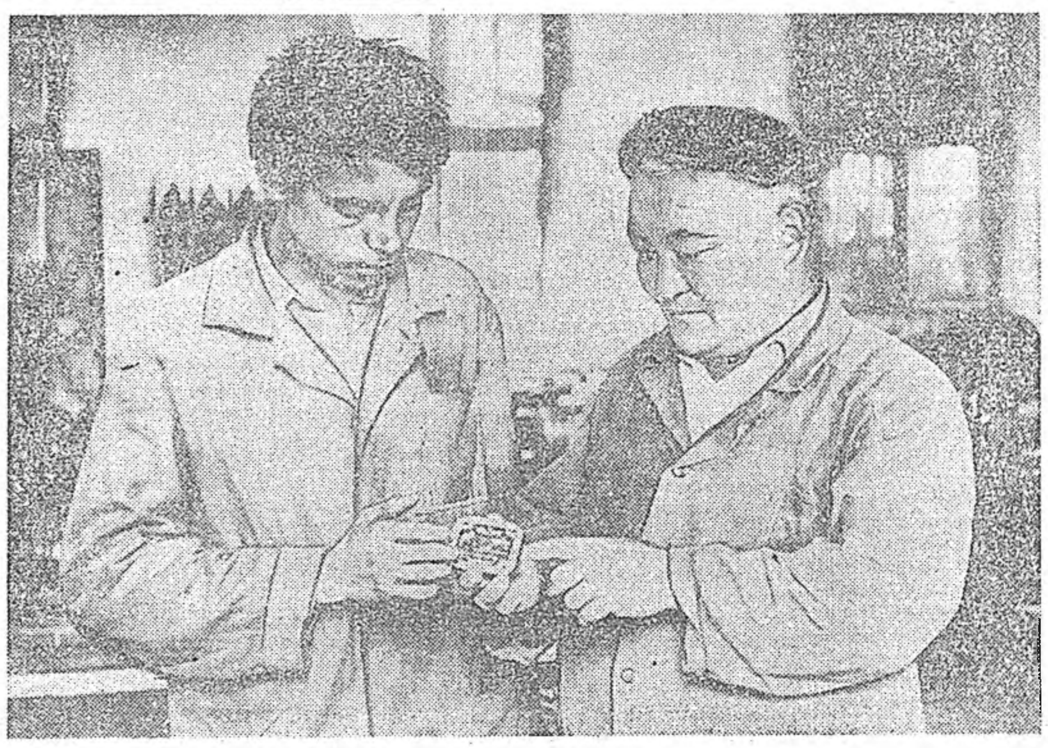
...ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно ...түрүүлэгшэ **М. С. Горбачев** элидхэл хээ.

...Московско горкомой нэгэдэхи секретарь **Ю. А. Про...**, ...ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ ...ов, Казахстанай Компартиин Джамбулска обкомой ...секретарь **С. М. Байжанов**, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, ...дотоодын хэрэгүүдэй министр **В. В. Бакатин**, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, КПСС-эй Тульска обкомой нэгэдэхи секретарь **Ю. И. Литвинцев**, СССР-эй юстициин министр **В. Ф. Яковлев**, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, ВЦСПС-эй секретарь **В. М. Мишин**, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, СССР-hээ Польшын Республикада байдаг онсо ба бүрин эрхэтэ элшэн сайд **В. И. Бровиков**, Литвагай Компартиин Саг зуурын ЦК-гай хоёрдохи секретарь **В. М. Швед** (КПСС-эй Платформо дээрэ), КПСС-эй ЦК-гай секретарь, «Правда» газетын ахамад редактор **И. Т. Фролов**, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, ВЛКСМ-эй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **В. И. Мироненко**, Белоруссиин Компартиин Гродненско обкомой нэгэдэхи секретарь **В. М. Семенов**, СССР-эй Наукануудай академиин Экономикын отделениин академик-секретариин уялга гүйсэдхэгшэ **С. С. Шаталин** гэгшэд элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаhан байгаа.

КПСС-эй ЦК-гай Пленум хүдэлмэрээ үдэhөө хойшо үргэлжэлүүлбэ.

КПСС-hээ СССР-эй арадай депутадай hунгалта Пленум дээрэ үнгэргэгдөө.

...нөө—үндэр ургасада

...Э ЗАҺАБАРИЛНА

...барилгын-техническэ предприятиин ...ай тарилгын хүдэлмэриин эхилтэр ...техникэ заһабарилжа дүүргэхын тула ...hаар хүдэлжэ байнхай. Эндэ ажал...он юм. Слесарь Тимофей Георгиевич Брянский тус предприятида 25 жэлэй туршада хүдэлнэ. Тэрэ тракторай двигатель задалжа заһабаридаг. Олон жэлэй туршада ажаллажа, баян дүршэл шадабаритай болоhон энэ хүн халаан бухэнэй даабари холо үлүүлжэ, социалис мүрысөөндэ шалгарна.

Токарь Цыден Надмитович Гомбоев 38 жэлэй туршада энэ предприятида ажаллаад, наhанайнгаа амаралтада гараа hэн. Габэшье түрэл предприятидаа шадал соогоо хүдэлжэ байhаар. Олон жэлэй туршада амжалтатай hайнаар ажаллаhанайнгаа түлөө тэрэ Ажалай Улаан Тугай орденоор, хэдэн медальнуудаар шагнагдаhан. Габьяата механизатор Ц. Н. Гомбоев мүнөө предприятиин залуу хүдэлмэришэдые hурган хүмүүжүүлнэ. Тэрэнэй ажалай hургуули гараhан хүдэлмэришэд олон юм. Зариманиинь өөhэдөө hурган хүмүүжүүлэгшэд болонхой. Мүнөө Цыден Надмитович хэдэн хүбүүдые hургана. Тэдэнэрэй нэгэн Андрей Михалев болоно. Оролдосотой энэ хүбүүн разрядтай боложо, бэеэ даагаад хүдэлжэ эхилхэнь.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: слесарь Т. Г. Брянский; Ц. Н. Гомбоев, А. Михалев.

В. ГАРМАЕВАЙ ЗУРАГУУД.

Хонидой түл абалга — харюусалгатай хэһа

ЭМХИТЭЙГЭЭР ҮНГЭРГЭНЭ

Абтаhан хурьгадаа бүрин бүтэнөөр түлжүүлхээр ажахыдаа үүсхэл гаргаhан Владимир Эрдынеевэй хүтэлбэрилдэг комсомол-залуушуулай хонишодой бригада hүүлэй дүнгөөр ажахыдаа эрхимлэбэ. Загарайн районой «Дружба» совхоздо хоёрхон жэлэй саада тээ байгуулагдаhан энэ бригада нёдондо ажалай тэмсэлдэ шалгараа hэн. hүрэг эхэ хонидые даажа абаhан дүрбэн залуушуул мүнөө хурьгадые абажа түлжүүлхэ эхин хэһаа дүүргэжэ байна. hүүлэй мэдээгээр эндэ 630 эхэ хониноо 500 шахуу хурьган абтанхай түлжүүлэгдэнэ.

Байгша ондо 100 эхэ хонин бүриhөө 80 хурьга абажа тэнжээхээр түсэблэhэн залуушуулай бригада даабаряа холо үлүүлхээр.

— Абтаhан хурьгадаа гарза хоролтодо оруулангүй түлжүүлжэ ногоон дээрэ гаргаха зорилгоhоо харюусалгатай юумэн үгы,— гэжэ Владимир Эрдынеев хэлээ hэн.

М. ШАГДАРОВА.

ЗУУТАНАЙ СОЛЮДО ХҮРТЭБЭ

Хулэй совхозой дүршэлтэй хонишон Петр Ринчинович Доржиев мүнөө даалгагдаhан ажахынгаа 569 эхэ хониноо тэды шэнэ хурьгадые абажа, зуутанай солодо хүртэхэ эза талаантай байба. Энэ харюусалгатай хэһа соонь тэдэнэртэ хонин ажалда дүршэлтэй С. Ц. Пурбуев ехэхэн туһаламжа үзүүлнэ.

Хонишод хэбарай эдэ түрүүшын үдэрнүүдтэ абаhан хурьгадаа гарза хоролтогүйгөөр томо болгохын түлөө оролдон ажаллана. Эдэнэрэй зорилгоо хүрэхэ байhаниинь лабтай.

Е-Д. МАНЗАЕВ,
манай штатнабэшэ корр.
Хоринн район.

РСФСР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДТА БҮЛЭГ КАНДИДАДУУДАЙ ХАНДАЛГА

Хүндэтэ hунгагшад! Бидэ, hунгуулиин Прибайкалиин национально-территориальна 90-дэхи округһоо РСФСР-эй арадай депутадта кандидадууд, hунгалтын түрүүшын шатада маанадай түлөө дуугаа үгэhэндэтнай нэн түрүүн манай hунгагшадта үнэн зүрхэнhөө баяр баясхалан хүргэнэбди.

Арбан нэгэн кандидадуудай дундаhаа оройдоол хоёройнь — Е. В. Басин, В. Б. Саганов — удаадахи шатада гараhан дээрэhээ эдэнэй хэниинь Россин парламентда манай республикые үлэмжэ hайнаар түлөөлхэ гээшэб гэжэ hанамжануудаа хэлэхые хүсэнэбди. В. Б. Сагановай кандидатурые дэмжэнэбди гэжэ абаhаар гэ хэлэхэ байнабди. hунгалтын урда тээхи программын гол дүримүүдынь манай хараа бодолнуудтай тудалдана, манай платформонууд соо бии байhан hанамжа дурадхалнуудые хараада абаха хүсэлэнтэй байhанаа тэрэ мэдүүлээ. Дүй дүршэлтэй мэргэжэлтэ, ажахын тоосооной асуудалнуудаар экономист, Буряадай ниитын үйлэдбэриин, социально-экономическа, соёлой хүгжэлтын, тэрэнэй үзэсхэлэн hайхан байгаалиие, дэлхэй дээрэхи эрдэни зэндэмэни гэжэ тоологдодог Байгал нуурые хамгаалгын элитэ ехэ эмхидхэлшэ байhан дээрэhээ В. Б. Саганов Прибайкалиин округой, бүхы Буряад ороной ажалшадай эшэ түhые Россин Федерациин Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведтэ нэрэтэй түрэтэйгөөр түлөөлжэ шадаха гэжэ найданабди.

hунгалтын түрүүшын шатада маанадые дэмжэhэн бүхы hунгагшадые 1990 оной мартын 18-да, манай hанахада, зэгээл нэрэтэй хүндэтэй кандидат В. Б. Сагановай түлөө дуугаа үгэхыетнай уряалнабди.

В. Ф. ГАСЬКОВ — Прибайкалиин районой Татауровын заһабарилгын заводой директор;

Л. К. ЛИТВИН — Кабанскын районой «Большереченский» совхозой директор;

А. А. ПОЛЯКОВ — Сэлэнгын ЦКК-гай ТЭЦ-эй ахамад инженерэй орлогшо;

В. П. ПАРАМОНОВ — Хурамхаанай леспромхозой партбюрогой секретарь, Социалис Ажалай Герой.

ЗУНАЙ САГАЙ ЭХИЛХЭ ТУХАЙ

1990 ондо мартын 25-да зунай саг эхилхэ гээд СССР-эй Ниитэ нэгэн сагай ба эталонно частотагай гүрэнэй комисси мэдээсэнэ.

Энээнтэй дашарамдуулан, 1990 оной мартын 25-най 2 сагта Советскэ Союзай бүхы газар дайда дээрэ часай стрелкэнүүд нэгэ часаар урагшаа болгогдохо.

1990 ОНОЙ МАРТЫН 4-дэ hУНГАГДАhАН БУРЯАДАЙ АССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ СПИСОК

...ститудай лабораторие даагша, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Шумяцка 47-дохи округһоо.

12. **Беляков** Анатолий Михайлович, КПСС-эй Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Хонхолын 137-дохи округһоо.

13. **Бизюкин** Александр Игнатьевич, ЛВРЗ-гэй транспортна цехэй начальник, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Молодёжно 10-дахи округһоо.

14. **Богомолов** Александр Сергеевич, «Забайкаллес» нэгэдэлэй Хандагатайн модоной комбинадай ахамад инженер, КПСС-эй гэшүүн, Новоильинск тосхон. hунгуулиин Новоильинскэ 97-дохи округһоо.

15. **Боросоев** Дамба Чимитович, КПСС-эй Яруунын райкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Нарhата hуурин. hунгуулиин Витимскэ 88-дахи округһоо.

16. **Борисов** Анатолий Павлович, Черемшанска руднигай начальник, КПСС-эй гэшүүн, Турунтаево hуурин. hунгуулиин Турунтаевска 148-дахи округһоо.

17. **Булдаев** Владимир Романович, КПСС-эй Загарайн райкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Заиграево тосхон. hунгуулиин Дабаатын 100-дахи округһоо.

18. **Булдаев** Сергей Николаевич, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Посольско 116-дахи округһоо.

19. **Быков** Николай Петрович, Улаан-Үдын Октябрьска районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Пионерскэ 36-дахи округһоо.

20. **Варфоломеев** Константин Михайлович, Улаан-Үдын автотранспортна 2-дохи предприятиин слесарь, партийнабэшэ, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Никольско 34-дэхи округһоо.

21. **Варфоломеев** Георгий Григорьевич, Мухар-Шэбэрэй районой «Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэ. КПСС-эй гэшүүн, Мухар-Шэбэр hуурин. hунгуулиин Мухар-Шэбэрэй 136-дахи округһоо.

22. **Вокин** Вячеслав Петрович, Баргажанай модоной комбинадай транспортна участогай техноруk, партийнабэшэ, Баргажанай-Адаг тосхон. hунгуулиин Баргажанай-Адагай 72-дохи округһоо.

23. **Воронцов** Леонид Львович, Бэшүүрэй районой XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Бэшүүр hуурин. hунгуулиин Кировскэ 78-дахи округһоо.

24. **Воротников** Александр Иванович, Зүүн Сибириин түмэр замай Улаан-Үдын отделениин Гусиное Озеро станциин локомотивна депогой машинист, партийнабэшэ, Гусиное Озеро тосхон. hунгуулиин Тамчын 156-дахи округһоо.

25. **Гармаев** Ревомир Баярович, «Буряад үнэн» газетын редактор, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Аргатын 125-дахи округһоо.

26. **Гейдебрехт** Владимир Оттович, Кабанскын районой Сэлэнгын целлюлозно-картоной комбинадай директор, КПСС-эй гэшүүн, Селенгинск тосхон. hунгуулиин Вилюйскэ 112-дохи округһоо.

27. **Гнеушев** Дмитрий Романович, Баргажанай районой арадай хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Баргажан тосхон. hунгуулиин Баргажанай 71-дэхи округһоо.

28. **Дабаев** Нима-Цырен Чимитович, Зэдын районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Петропавловка hуурин. hунгуулиин Зэдын 83-дахи округһоо.

29. **Доржиева** Людмила Гомбоевна, Е. Ф. Кожевниковэй нэрэмжэтэ хүүргэнүүдэй түмэр хэрэгсэлнүүдэй заводой ОТК-гай хинагша, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Цивилёвско 7-дохи округһоо.

30. **Ефимов** Абрам Леонович, КПСС-эй Бэшүүрэй райкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Бэшүүр hуурин. hунгуулиин Охин-Булагай 80-дахи округһоо.

31. **Иванов** Владимир Александрович, КПСС-эй Зэдын райкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Петропавловка hуурин. hунгуулиин Бургалтайн 85-дахи округһоо.

32. **Исаков** Казимир Исакович, 49-дэхи дунда hургуулиин директор, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Строительна 40-дэхи округһоо.

33. **Карлушин** Александр Васильевич, Улаан-Үдын электро-хангалгын дистанциин электромонтёр, партийнабэшэ, Горхон тосхон. hунгуулиин Горхоной 99-дэхи округһоо.

34. **Касьянов** Александр Иванович, Зүүн Сибириин түмэр замай Улаан-Үдын отделениин начальник, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Наушкын 131-дэхи округһоо.

35. **Кондаков** Николай Яковлевич, «Бурятводмелиорация» нэгэдэлэй начальник, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Ивалгын 106-дахи округһоо.

36. **Коренев** Александр Степанович, КПСС-эй Улаан-Үдын горкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Заводской 12-дохи округһоо.

37. **Корнаков** Геннадий Михайлович, «Бурятводмелиорация» нэгэдэлэй Хоринн ПМК-гай начальник, КПСС-эй гэшүүн, Хоринск тосхон. hунгуулиин Хоринн 170-дахи округһоо.

38. **Кирдеев** Николай Михайлович, КПСС-эй Буряадай обкомой таhагые даагша, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Акмолинско 58-дахи округһоо.

39. **Лазарев** Анатолий Яковлевич, медицинскэ түргэн туhаламжын городской больницын врач, партийнабэшэ, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Медицинскэ 31-дэхи округһоо.

40. **Лебедев** Александр Борисович, сэрэгэй алба хаагша, КПСС-эй гэшүүн, Хяагта хото. hунгуулиин Ленинскэ 130-дахи округһоо.

41. **Лубсандоржиев** Константин Доржиевич, КПСС-эй Хэжэнгын райкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Хэжэнгэ тосхон. hунгуулиин Чисаанын 124-дэхи округһоо.

42. **Маншеев** Илья Садаевич, Түнхэнэй районой Туранай совхозой директор, КПСС-эй гэшүүн, Хойто-Гол hуурин. hунгуулиин Хужарай 166-дахи округһоо.

43. **Маслова** Галина Ивановна, «Улан-Удэтрансстрой» трестын 834-дэхи барилга-хабсаралгын поездын штукатур-шэрдэгшэ, партийнабэшэ, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Лысогорско 3-дахи округһоо.

44. **Мельников** Станислав Александрович, Улаан-Үдын баригдажа байhан 2-дохи ТЭЦ-эй директор, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Калашниковска 29-дэхи округһоо.

45. **Михалев** Михаил Викторович, Тарбагатайн районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Бэз-Куналей hуурин. hунгуулиин Жэрэмэй 159-дэхи округһоо.

46. **Модогоев** Анатолий Андреевич, хүүргэнүүдэй түмэр хэрэгсэлнүүдэй заводой директор, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Сосновско 39-дэхи округһоо.

47. **Найданов** Николай Намдыкович, Буряадай агропромсоюзай түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото, hунгуулиин Ториин 87-дохи округһоо.

48. **Намдаков** Баиржаб Намдакович, Гусиноозерско районно больницын ахамад врач, КПСС-эй гэшүүн, Гусиноозерск хото. hунгуулиин Ленинскэ 63-дахи округһоо.

49. **Николаев** Анатолий Иванович, сэрэгэй алба хаагша. КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Заозерно 65-дахи округһоо.

50. **Олейников** Николай Петрович, Загарайн районой Элэхиин поселково Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Элхи тосхон. hунгуулиин Элхиин 96-дахи округһоо.

51. **Очиров** Зоригто Дамдинович, Сэлэнгын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Тохой hуурин. hунгуулиин Тохойн 155-дахи округһоо.

52. **Павлов** Борис Николаевич, Улаан-Үдын мяханай комбинадай холодильно түхеэрэлгэнүүдэй директор, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Мяханай комбинадай 32-дохи округһоо.

53. **Павлов** Иосиф Терентьевич, СССР-эй АН-ай СО-гой Буряадай эрдэмэй түбэй Социально-экономическа шэнжэлгэнүүдэй таһагые даагшын уялгануудые дүүргэгшэ, партийнабэшэ, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Трубачеевскэ 44-дэхи округһоо.

54. **Подопригора** Александр Георгиевич, Загарайн түбэй больницын шүдэ аргалдаг врач, КПСС-эй гэшүүн, Заиграево тосхон. hунгуулиин Загарайн 94-дэхи округһоо.

55. **Покацкий** Александр Филиппович, Буряадай АССР-эй прокурор, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Бэшүүрэй 77-дохи округһоо.

56. **Полянский** Алексей Николаевич, Загарайн районой «Татерский ключ» уурхайн управлениин директор, КПСС-эй гэшүүн, Татарский ключ тосхон. hунгуулиин Шулуутайн 98-дахи округһоо.

57. **Порхоев** Владимир Дашиевич, КПСС-эй Захааминай райкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Закаменск хото. hунгуулиин Санагын 101-дэхи округһоо.

58. **Прокосов** Геннадий Игнатьевич, Сэлэнгын районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Ташар hуурин. hунгуулиин Сэлэн-Дүүмын 158-дахи округһоо.

59. **Рыбдылов** Балдан-Доржо Базарович, Хэжэнгын 35-дахи ПТУ-гай директор, КПСС-эй гэшүүн, Хэжэнгэ hуурин, hунгуулиин Хэжэнгын 122-дохи округһоо.

60. **Рютин** Михаил Васильевич КПСС-эй Мухар-Шэбэрэй райкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Мухар-Шэбэр hуурин. hунгуулиин Хүшуун-Үзүүрэй 139-дэхи округһоо.

61. **Рябов** Михаил Петрович, республиканска больницын ахамад врач, КПСС-эй гэшүүн. Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Солнечно 37-дохи округһоо.

62. **Саржан** Виктор Васильевич, КПСС-эй обкомой секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото, hунгуулиин Комсомольско 9-дэхи округһоо.

63. **Седов** Юрий Павлович, Түнхэнэй районой «Сибиряк» колхозой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Түнхэн hуурин. hунгуулиин Түнхэнэй 165-дахи округһоо.

64. **Силаков** Олег Владимирович, Хэжэнгын уурхайн директор, КПСС-эй гэшүүн, Новокижингинск тосхон. hунгуулиин Дээдэ-Хэжэнгын 121-дэхи округһоо.

65. **Смолина** Любовь Александровна, Бэшүүрэй районой «Победа» колхозой ахамад экономист, КПСС-эй гэшүүн, Бага-Куналей hуурин. hунгуулиин Бага-Куналейн 79-дэхи округһоо.

66. **Сыденов** Владимир Раднаевич, Түнхэнэй районой Саяанай совхозой директор, КПСС-эй гэшүүн, Жэмhэг hуурин. hунгуулиин Тоорын 164-дэхи округһоо.

67. **Сыренов** Владимир Жамсаранович, КПСС-эй Түнхэнэй райкомой нэгэдэхи секретарь КПСС-эй гэшүүн, Хэрэн тосхон. hунгуулиин Толтойн 163-дахи округһоо.

68. **Тимашов** Валерий Семенович, КПСС-эй Буряадай обкомой секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Түрхын 150-дахи округһоо.

69. **Трофимов** Василий Иннокентьевич, КПСС-эй Тарбагатайн райкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Тарбагатай hуурин. hунгуулиин Тарбагатайн 161-дэхи округһоо.

70. **Турбянов** Леонид Дашеевич, КПСС-эй Мухар-Шэбэрэй райкомой секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Мухар-Шэбэр hуурин. hунгуулиин Сагаан-Нуурай 138-дахи округһоо.

71. **Тезанюк** Вячеслав Иванович, үйлэдбэриин «Забайкаллес» нэгэдэлэй Хүртэйн леспромхозой модо зөөдэг машинын жолоошон, КПСС-эй гэшүүн, Сулхара hуурин. hунгуулиин Худанай 123-дахи округһоо.

72. **Угрюмов** Сергей Николаевич, Улаан-Үдын шэлэй заводой директор, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Шэлэй заводой 51-дэхи округһоо.

73. **Устинов** Василий Васильевич, Хилэзмэнэй продуктнуудай нэгэдэлэй 5-дахи баазын директор, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Денисовскэ 24-дэхи округһоо.

74. **Федотов** Сергей Васильевич, Хяагтын автотранспортна предприятиин жолоошон, ВЛКСМ-эй гэшүүн, Хяагта хото. hунгуулиин Слободской 132-дохи округһоо.

75. **Хулугуев** Владислав Спиридонович, Буркоопсоюзай правлениин түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэ хото. hунгуулиин Хэрэнэй 162-дохи округһоо.

76. **Хусаева** Галина Алагуевна, Байкальска райпогой правлениин түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Байгал-Худари hуурин. hунгуулиин Байгал-Худариин 111-дэхи округһоо.

77. **Цыдыпов** Николай Дмитриевич, Хяагтын плавикошпадай уурхайн экскаваторай машинист, КПСС-эй гэшүүн, Харанхы тосхон. hунгуулиин Хяагтын-Адагай 135-дахи округһоо.

78. **Цыдыпов** Энхэ-Булат Цыбикович, Хоринн районой Краснопартизанска сельско Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Онинборск hуурин. hунгуулиин Ашангын 167-дохи округһоо.

79. **Цыренжапов** Валерий Чимитович, Яруунын районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Нарhата hуурин. hунгуулиин Нарhатын 90-дэхи округһоо.

80. **Цыренов** Владимир Дармаевич, Хурамхаанай районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн, Хурамхаан hуурин. hунгуулиин Хурамхаанай 127-дохи округһоо.

81. **Чукреев** Альберт Александрович, КПСС-эй Прибайкалиин райкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Турунтаево hуурин. hунгуулиин Татауровска 147-дохи округһоо.

82. **Шангин** Виталий Якимович, Турунтаевэй түбэй больницын врач-хирург, партийнабэшэ, Турунтаево hуурин, hунгуулиин Итанциин 140-дэхи округһоо.

83. **Яблоков** Николай Николаевич, «Бурятскагропромремонт» нэгэдэлэй ахамад инженер, партийнабэшэ, Шэнэ Бэрээн hуурин. hунгуулиин Бэрээнэй 95-дахи округһоо.

ГАЗАР ТУХАЙ ССР СОЮЗАЙ БА СОЮЗНА РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ ХУУЛИИН ҮНДЭҺЭ ҺУУРИНУ

Эдэ Үндэһэ һууринууд газарай харилсаануудые гуримшуулдаг, газарые гамтай наринаар ашаглахын ба сахин хамгаалхын, газарай хүрьһэнэй үрэжэлые һэргээхын, оршон тойронхи байгаалиие аршалан хамгаалхын болон һайжаруулхын тула, ажахы эрхилэлгын бүхы түхэл янзануудые адли тэгшэ эрхэтэйгээр хүгжөөхын тула эрхэ байдал байгуулха талаар шэглүүлэгдэдэг.

Бүлэг I. Юрэнхы дүримүүд

Статья 1. ССР Союзай, союзна ба автономито республиканудай газарай хуули

СССР-эй газарай харилсаанууд эдэ Үндэһэ һууринуудаар болон тэдээнтэй зохилдуулан хэблэгдэһэн ССР Союзай, союзна ба автономито республиканудай бусад хууляар гуримшуулагдадаг.

Хадын, ой модоной, уһанай харилсаанууд, ургамалай ба амитадай аймагуудые, агаарые хэрэглэхэ, хамгаалха талаар харилсаанууд ССР Союзай, союзна ба автономито республиканудай тусхай хууляар гуримшуулагдадаг.

Статья 2. СССР-эй газарай бүридэл.

Тусхай зорилготой зохилдуулагдажа, СССР-эй бүхы газар иигэжэ хубаарилагдана гэбэл:

1) хүдөө ажахыда хэрэглэгдэхэ газар;

2) һуурин тосхонуудай (городууд, городой түхэлэй һууринууд, хүдөө тосхонууд) газар;

3) промышленностиин, транспортын, холбоо холбооной, ороноо хамгаалгын бусад газар;

4) байгаалиие хамгаалгын, элүүржүүлгын, амаралтын ба түүхын-соёлой зорилготой газар;

5) ой модоной жасын газар;

6) уһанай жасын газар;

7) нөөсэ газар.

Үсөөн тоото арадуудай болон этническэ бүлэгүүдэй ажаһуудаг, ажахын ажал ябуулга эрхилдэг нютагуудта дурсагдаһан түхэлэй газарые хэрэглэлгын онсо гурим союзна ба автономито республиканудай хууляар тоггоогдохо аргатай.

СССР-эй эрхэтэн бүхэн газарай участогтай байха эрхэтэй, тэрэниие олгохо эрхэ байдал, гурим эдэ Үндэһэ һууринуудаар, союзна ба автономито республиканудай хууляар тодорхойлогдодог.

Статья 4. Газарые мэдэлдээ байлгаха талаар арадай депутадуудай Соведүүдэй эрхэнүүд

Арадай депутадуудай Соведүүд ээлүүри болгохыень, хэрэглэхыень газарай участогуудые СССР-эй эрхэтэдтэ, колхоз, совхозуудта, гүрэнэй, кооперативна, ниитын предприятинуудта, эмхи зургаануудта болон организацинуудта, хууляар тоггоогдоһон ушарнуудта — ондоо эмхинүүд ба хүнүүдтэ үгэдэг.

Эдэ Үндэһэ һууринуудтай, союзна болон автономито республиканудай хуулитай зохилдуулан, арадай депутадуудай Соведүүд газарай участогуудые бусаажа абадаг.

Үсөөн тоото арадуудай болон этническэ бүлэгүүдэй ажаһуудаг, ажахын ажал ябуулга эрхилдэг нютагуудта тэдэнэй ажахын ажал ябуулгада хабаагүй зорилготойгоор газар үгэлгэ ба хуряажа абалга арадай депутадуудай зохихо Соведүүдэй зүбшөөлөөр эдэ арадуудай болон этническэ бүлэгүүдэй дунда референдум үнгэргэһэнэй дүнгүүдээр бэелүүлэгдэжэ болохо.

Статья 5. Газарые ээтэй болголго

Эдэ Үндэһэ һууринуудай 20-дохи статьягаар хараалагдаһан эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ СССР-эй эрхэтэдтэ бүхы наһан соогоо уг залгамжалан эдлэхынь тула газар үгтэдэг.

Үгтэһэн газарай участогуудай эгээл дээдэ хэмжээнүүд союзна ба автономито республиканудай хууляар тодорхойлогдодог.

Хүдөө болон ой модоной ажахы эрхилхын тула саг үргэлжэ эдлэхыень газар колхоз, совхозуудта, гүрэнэй, кооперативна, ниитын бусад предприятинуудта, эмхи зургаанууд болон организацинуудта, шажанай эмхинүүдтэ үгтэдэг.

Статья 6. Газарые хэрэглэлгэ

Саг үргэлжэ гү, али саг зуураар хэрэглэхынь тула газар олгогдодог гэбэл:

Эдэ Үндэһэ һууринуудай 21-дэхи, 22-дохи статьянууд соо заагдаһан зорилгонуудые бэелүүлхын тула СССР-эй эрхэтэдтэ;

промышленна, транспортна, хүдөө ажахыда хабаагүй гүрэнэй, кооперативна, ондоо ниитын бусад предприятинуудта, эмхи зургаануудта болон организацинуудта;

Эдэ Үндэһэ һууринуудай 31-дэхи статья соо заагдаһан ороноо хамгаалгын эмхинүүдэй эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ;

шажанай эмхинүүдтэ;

совет болон гадаадын оронуудай юридическэ нюурнуудай хабаадалгатай хамтын предприятинуудта, эмхинүүдтэ, нэгэдэлнүүдтэ;

газарые саг зуураар хэрэглэлгын болзорнууд союзна ба автономито республиканудай хууляар тоггоогдодог.

ССР Союзай, союзна ба автономито республиканудай хууляар хараалагдаһан ушарнуудта хэрэглэхынь тула газар ондоо эмхинүүдтэ ба хүнүүдтэ үгтэдэг.

Статья 7. Газарые арендээр абалга.

Саг зуура хэрэглэхынь тула арендын гуримаар газар СССР-эй эрхэтэдтэ, колхоз, совхозуудта, гүрэнэй, кооперативна, ниитын бусад предприятинуудта, эмхи зургаанууд болон организацинуудта, совет болон гадаадын юридическэ нюурнуудай хабаадалгатай хамтын предприятинуудта, улаасхоорондын нэгэдэлнүүдтэ, эмхинүүдтэ, мүн харин гүрэнүүдтэ, улаасхоорондын эмхинүүдтэ, гадаадын юридическэ нюурнуудта болон эрхэтэдтэ үгтэдэг.

Арадай депутадуудай зохихо Соведүүд газарые арендээр үгэгшэд болодог.

Арендын ёһо гуримууд хоёр талын хэлсээгээр тодорхойлогдодог, хэлсээн дотор батадхагдадаг. Тэрэнэй болзорой дүүрэхэдэ, арендээр абагша газарые арендээр абаха хэлсээе һэргээхэ үлэмжэ эрхэтэй.

Хүдөө ажахыда хэрэглэгдэхэ ёһотой газар, арендээр үгтэһэн участогууд хоёр талын хэлсээнэй үндэһөөр арендээр абагшын эдлүүридэ дамжуулагдаха аргатай.

Колхоз, совхозууд, гүрэнэй, кооперативна ба хүдөө ажахын бусад предприятинууд ажахы доторой газар эсхэмжэлгын арендна подрядай эрхэнүүдээр газарые зарим хүдэлмэрилэгшэдтэ, арендна коллективүүдтэ үгэлгые батадхажа шадаха.

Газарые арендээр абалгын харилсаанууд ССР Союзай, союзна республиканудай Хуулиин үндэһэ һууринуудаар, союзна ба автономито республиканудай хууляар гуримшуулагдадаг.

Статья 8. Газар үгэлгэ

Эдлэхэ ба хэрэглэхэ талаар газарай участогуудые олголго таһалжа үгэлгөөр бэелүүлэгдэдэг.

Эдэ Үндэһэ һууринуудай 11-дэхи, 24-дэхи статьянуудаар хараалагдаһан гуримай ёһоор энэ участогые хууляар абаһанай һүүлээр лэ эдлэлгэдэ гү, али хэрэглэлгэдэ байһан газарай участок ондоо газар эдлэгшэдэ гү, али газар хэрэглэгшэдэ үгтэдэг.

Хүдөө ажахын эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ таарамжатай газар нэн түрүүн хүдөө ажахын зорилготойгоор үгтэхэ ёһотой.

Газарые ээлэлгын эрхэ, саг үргэлжэ хэрэглэлгын эрхэ гүрэнэй актаар үнэмшэлэгдэдэг.

Гүрэнэй актын түхэл дүрсэ, тэрэниие бүридхэлдэ абалгын ба үгэлгын гурим союзна республиканудай хууляар тодорхойлогдодог. Газарые арендэдэ үгэлгын хэлсээнүүдэй, газарые саг зуураар хэрэглэлгын бусад хэлсээнүүдэй түхэл дүрсэ, гурим союзна ба автономито республиканудай хууляар тодорхойлогдодог.

Статья 9. Газарые ээлэлгын эрхые, газарые хэрэглэлгын эрхые болюулалга

Иимэ ушарнуудай тохёолдоод байгаа һаань, арадай депутадуудай Совет газарай бүхы участогые гү, али тэрэнэй хубиие ээлэлгын эрхэ, газарые хэрэглэлгын эрхэ болюулагдаха гэбэл:

1) газарай участогһаа һайн дураараа арсабал;

2) газарай участогай үгтэһэн болзорой дүүрэбэл;

3) предприятиин, эмхи зургаанай, организациин, таряашанай ажахын ажал ябуулгын болюулагдабал;

4) тусхай зорилгогүйгөөр газарые хэрэглэбэл;

5) хэрбээ ССР Союзай, союзна ба автономито республиканудай хууляар ондоо юумэнэй тоггоогдоогүй һаань, албан зургаанай хубита газарай олгогдоһон ажалай харилсаанууд болюулагдабал;

6) газарай участогые гам хайрагүйгөөр хэрэглэжэ, хүдөө ажахын эдлүүриин газарай ургасын нормоор хараалагдаһан хэмжээнһээ (кадастрын сэгнэлтээр) доошоо ороод байбал;

7) газарай хүрьһэнэй үрэжэлые муудхааха, тэрэниие химическэ, радиоактивна талаарнь бузарлаха, экологическа оршон байдалые муудхааха онол аргануудые газарай участогта хэрэглэбэл;

8) союзна ба автономито республиканудай хууляар тоггоогдоһон болзорнуудта газарай түлөө налогоо, мүн арендын хэлсээгээр тоггоогдоһон болзорнуудта арендна түлбэрээ саг үргэлжэ оруулаагүй байбал:

9) хүдөө ажахын үйлэдбэридэ үгтэһэн газарай участогые нэгэ жэлэй, харин хүдөө ажахын үйлэдбэридэ хабаагүй газарые хоёр жэлэй туршада хэрэглээгүй байбал;

10) эдэ Үндэһэ һууринуудаар хараалагдаһан ушарнуудта газарые хууляар абабалнь, эдэ эрхэнүүд болюулагдадаг.

Газарай участогай үгтэһэнһөө хойшо гурбан жэлэй хугасаа соо таряашанай ажахые эрхилдэг эрхэтэдтэ газар эдлэхэ эрхэдэ тус статьягай нэгэдэхи хубиин 6-дахи, 9-дэхи пунктнууд хабаагүй байна.

Арендэ тухай ССР Союзай ба союзна республиканудай Хуулиин үндэһэ һууринуудаар хараалагдаһан ушарнуудта газарые арендээр абаха хэлсээнэй таһалагдахада, арендээр абтаһан газарые хэрэглэхэ эрхэ болюулагдадаг.

Газарые эдлэхэ эрхэ, хэрэглэхэ ба газарые арендээр абаха эрхэ болюулха бусад ушар баримтанууд союзна ба автономито республиканудай хууляар хараалагдажа болохо.

Статья 10. Газарай участогые эдлэхэ эрхэдэ, хэрэглэхэ эрхэдэ ороолго

Эдэ объектнүүдтэй хамта барилга, түхеэрэлгэнүүдые өөһэдын зөөри болгохо эрхэдэ ороходоо, союзна ба автономито республиканудай хууляар тоггоогдоһон гуримаар, эрхэ байдалаар газарай участогые эдлэхэ эрхэдэ гү, али хэрэглэхэ эрхэдэ ородог.

Статья 11. Газарые хууляар абалга

ССР Союзай, союзна ба автономито республиканудай хууляар тоггоогдоһон гуримаар, газар ээлэгшын зүбшөөһэнэй гү, али газар хэрэглэгшэтэй хэлсэһэнэй үндэһөөр арадай депутадуудай зохихо Соведүүдэй шиидхэбэреэр гүрэнэй, ниитын хэрэглэмжэнүүдтэ газар хууляар абтадаг.

Союзна ба автономито республиканудай хуулитай зохилдуулан, имагтал тон онсо ушарнуудта хүдөө ажахыда хабаагүй хэрэглэмжэнүүдтэ хүдөө ажахын эдлүүриин газар хууляар абтажа болохо.

Газар ээлэгшын гү, али газар хэрэглэгшын зүбшөөгөөгүй һаань, арадай депутадуудай Соведэй шиидхэбэри сүүдэй гуримаар буруушаагдажа болохо.

Энэ нютагта кадастрын сэгнэлтын хэмжээнтэй зохилдуулан, тодорхойлогдоһон онсо үнэтэ шухаг үрэжэлтэй газарые, мүн байгаалиин ба түүхын-соёлой объектнүүдээр онсо хамгаалагдадаг газарые хууляар абажа болохогүй. Союзна ба автономито республиканудай хууляар иимэ газарай дансанууд тодорхойлогдодог.

Союзна ба автономито республиканудай хууляар тоггоогдоһон гуримаар имагтал тон онсо ушарнуудта гүрэнэй болон ниитын хэрэглэмжэнүүдтэ город шадарай ба ногоон зононуудай, эрдэмшэнжэлэлгын эмхи зургаануудай болон һургуулинуудай туршалгын полинуудай, нэгэдэхи бүлэгэй ой модоной газар хууляар абтажа болохо.

Газарай участогуудые хууляар абахые хараалһан предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд уридшалан проектыень табилгын эхилтэр, газар эдлэгшэдтэй, газарые хэрэглэгшэдтэй, мүн арадай депутадуудай нютагай Соведүүдтэй объектын хаана байрлуулагдаха байһан тухай, участогай жэшээтэ хэмжээн, оршон тойронхи газар нютагые үргэлжэ дээрэнь хүгжөөхэ хэрэг хангалгые хараада абажа, тэрэниие таһалжа үгэхэ эрхэ байдал тухай газар ээлэгшэдтэй ба газарые хэрэглэгшэдтэй, мүн арадай депутадуудай нютагай Соведүүдтэй уридшалан зүбшэхэ уялгатай. Уридшалан зүбшэн хэлсэтэр, проектнэ хүдэлмэридэ мүнгэн һомологдохо ёһогүй.

Эдэ Үндэһэ һууринуудаар, союзна ба автономито республиканудай хууляар тоггоогдоһон ушарнуудта, гуримаар тэдэниие СССР-эй эрхэтэдтэ, хүдөө ажахын кооперативүүдтэ үгэхын тула арадай депутадуудай районно, городской Совет энэ газарые колхоз, совхозуудһаа хүдөө ажахын бусад предприятинуудһаа хууляар абаха байна.

Статья 12. Газарай түлөө газарай налог ба арендна түлбэри

СССР-тэ газар ээмдэлгэ ба газар хэрэглэлгэ түлөөһэтэй юм. Газарай түлөө түлбэри газарай налогой гү, али арендна түлбэриин түхэлтэйгээр абтадаг. Тэрэ газарай участогай шанарһаа болон хаана байһан һаань дулдыдан тодорхойлогдодог.

Налог түлэлгын гурим ба ставканууд союзна болон автономито республиканудай хууляар тоггоогдодог. Арендатор арендна түлбэри түлэдэг юм. Тэрэнэй хэмжээн союзна болон автономито республиканудай хуулинуудай тодорхойлһон гуримай ба дээдэ хэмжээнэй үндэһөөр, хоёр талын зүбшөөлгөөр тоггоогдодог.

Ой модоной фондын газарай түлөө түлбэри ой модо хэрэглэһэнэй түлөө түлэбэритэй хамтадхан абтадаг юм.

Газарай түлөө түлбэринүүд арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй бюджедүүдтэ оруулагдадаг, мүн зарим хубинь союзна болон автономито республиканудай бюджедүүдтэ нэгэдхэн оруулагдажа болохо, тиигэжэ түрүүшын ээлжээндэ газар аршалан хамгаалгада, тэрэнэй шанар дээшэлүүлгэдэ, эдэ хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлһэнэйнь түлөө газар ээмдэгшэдые, газар хэрэглэгшэдые, тэрэ тоодо арендаторнуудые, материальна талаһаань урмашуулгада, мүн тэрэшэлэн газарай байгууламжа хэлгэдэ ба эндэхи нютагай социальна хүгжэлтэдэ гаргашалагдадаг байха.

Союзна болон автономито республиканудай хуулинууд дотор газарай түлөө түлбэри абаха талаар иимэ хүнгэлэлтэнүүд хараалагдажа болохо: тодорхой болзороор гүйсэд гү, али зарим хубиинь түлбэриһөө сүлөөлэлгэ, түлбэри хойшолуулга, газарай налогой ставка доошолуулга.

Газарай түлөө түлэбэриһөө заповеднигууд, национальна болон дендрологическа паркнууд, ботаническа саадууд, мүн тэрэшэлэн муудаһан гү, али үрэжэл багатай газар ээмдэлгэдээ гү, али хэрэглэмжэдээ абаһан предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд, коллективүүд болон эрхэтэд сүлөөлэгдэдэг. Союзна болон автономито республиканудай хуулинуудай тоггооһон гуримаар, арадай депутадуудай Соведүүдэй шиидхэбэреэр заказнигууд, эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаанууд ба хүдөө ажахын шэглэлэй һуралсалай зургаануудай туршалгын ажахынууд, соёлой, эрдэм һуралсалай, элүүрые хамгаалгын эмхи зургаанууд, мүн тэрэшэлэн үсөөн тоотой арадуудай ба этническэ бүлэгүүдэй ажаһуудаг ба ажахын ажал ябуулга эрхилдэг газарнуудта заншалта олзоборилго хэдэг предприятинууд, мүн бусад предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд болон СССР-эй эрхэтэд түлбэриһөө сүлөөлэгдэжэ болохо.

Статья 13. Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй эрхэ мэдэлгэ

Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар автономито областьнуудай, автономито округуудай, хизаарнуудай, областьнуудай болон захиргаанай-территориальна бусад байгуулалтануудай арадай депутадуудай Соведүүдэй мэдэлдэ үгтэнэ гэбэл:

1) эрхэтэдтэ, предприятинуудта, эмхи зургаануудта, организацинуудта газар ээмдэхыень, хэрэглэхыень ба арендэдэ газар үгэлгэ;

2) газар ээмдэхэ эрхыень, газар хэрэглэхэ эрхыень ба газар арендэдэ абаһан договорнуудыень бүридхэлдэ абалга;

3) газарай-кадастрын дансануудые эрхилэлгэ эмхидхэлгэ;

4) газарай байгууламжа эмхидхэлгэ;

5) тус Үндэһэ һууринуудаар хараалагдаһан ушарта газар һөөргэнь абалга;

6) газарай түлөө түлбэри абалга;

7) газар хэрэглэлгын ба аршалан хамгаалалгын хойноһоо хиналта бэелүүлэлгэ.

Автономито областьнуудай, автономито округуудай дэбисхэр дээрэхи газарые ниитэ союзна, республиканууд хоорондын ба республиканудай хэрэглэмжэдэ үгэлгэ зохихо автономито байгуулалтануудай зүбшөөлөөр бэелүүлэгдэдэг.

Газарай асуудалнуудые шиидхэхын тула арадай депутадуудай нютагай Соведүүд депутадуудай комиссинуудые байгуулдаг.

Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар элдэб шатын арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй эрхэ мэдэлгые амяарлаха ябадал союзна болон автономито республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдодог.

Статья 14. Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар союзна болон автономито республиканудай эрхэ мэдэлгэ

Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар союзна болон автономито республиканудай мэдэлдэ үгтэдэг гэбэл:

1) союзна болон автономито республиканудай хилэ соохи газарые ниитэ союзна, республиканууд хоорондын ба республиканудай хэрэглэмжэдэ арадай депутадуудай сельскэ, поселково, городской, районно Соведүүдтэй, мүн тэрэшэлэн газар ээмдэгшэдтэй, газар хэрэглэгшэдтэй зүбшөөһэнэй һүүлээр үгэлгэ;

2) союзна болон автономито республиканудай газарай хуулинуудые зохёон табилга ба нарижуулан һайжаруулга;

3) үсөөн тоотой арадуудай ба этническэ бүлэгүүдэй ажаһуудаг ба ажахын ажал ябуулга эрхилдэг нютагуудта зохихо арадай депутадуудай нютагай Соведүүдтэй зүбшэһэнэй һүүлээр онсо хуули ёһоной гуримтай газарнуудай хилэнүүдые тоггоолго;

4) газарай түлөө түлбэри абаха, мүн тэрэшэлэн түлбэринүүдые абаха талаар хүнгэлэлтэнүүдые үгэхэ гурим ба дээдэ хэмжээнь тоггоолго;

5) арадай депутадуудай нютагай Соведүүдтэй хамта газар гамтай зүбөөр хэрэглэхэ, хүрьһэнэй үрэжэл дээшэлүүлхэ, байгаали хамгаалха бусад хэмжээ ябуулгануудтай нэгэн доро газарай нөөсэнүүдые аршалан хамгаалха талаар республиканска программануудые зохёон табилга ба бэелүүлгэ;

6) газар хэрэглэлгын ба аршалан хамгаалгын хойноһоо хиналта бэелүүлгэ;

7) газарай байгууламжа ба Газарай гүрэнэй кадастр эрхилэлгэ эмхидхэлгэ.

Статья 15. Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар ССР Союзай эрхэ мэдэлгэ

Газарай харилсаануудые гуримшуулха талаар ССР Союзай мэдэлдэ үгтэдэг гэбэл:

1) ниитэ союзна ба республиканууд хоорондын хэрэглэмжэдэ газар үгэхэ тухай асуудалнуудые союзна болон автономито республиканудтай хамта шиидхэлгэ;

2) СССР-тэ газарай харилсаануудые гуримшуулха гол дүримүүдые тоггоолго, ССР Союзай газарай хуулинуудые зохёон табилга ба нарижуулан һайжаруулга;

3) союзна болон автономито республиканудтай хамта газар гамтай зүбөөр хэрэглэхэ, хүрьһэнэй үрэжэл дээшэлүүлхэ, газарай нөөсэнүүдые аршалан хамгаалха талаар ниитэ союзна программануудые зохёон табилга, баталан абалга ба тэдэниие дүүргэлгын хойноһоо хиналта бэелүүлгэ;

4) газарай түлөө түлбэриин ССР Союзда нэгэн ниитэ гол ёһонуудые тоггоолго;

5) газар хэрэглэлгын ба аршалан хамгаалгын хойноһоо хиналта эмхидхэлгэ, газарай байдалай хойноһоо саг үргэлжын адаглалга (мониторинг) тоггоолго;

6) Газарай гүрэнэй кадастр эрхилхэ гурим тоггоолго;

7) газарай байгууламжын гол дүримүүдые тоггоолго.

Бүлэг II. Газар ээлэгшэдэй болон газар хэрэглэгшэдэй эрхэнүүд ба уялганууд

Статья 16. Газар ээлэгшэдэй эрхэнүүд ба уялганууд

Газар ээлэгшэд иимэ эрхэтэй:

1) газар дээрэ бэеэ даагаад ажахы эрхилхэ;

2) үйлэдбэрилһэн хүдөө ажахын продукциингаа ба тэрэниие худалдалгаһаа ороһон олзо доходой эзэн байха;

3) газарай участок дээрэ бии байгаа, юрэнхы дээрээ таранги ашагта малтамалнуудые, торф, ой модотой газарнуудые, уһанай объектнүүдые ажахынгаа хэрэглэмжэдэ тоггооһон гуримаар хэрэглэхэ, мүн тэрэшэлэн газарай бусад аша туһатай шэнжэ шанарые ашаглаха;

4) гэр байра, үйлэдбэриин, соёлой-ажаһуудалай ба бусад барилга болон байрануудые бодхоохо;

5) хүдөө ажахын ургамалнуудай ба үрэ жэмэстэ модонуудай ургасын ба тарилгануудай эзэн байха;

6) хэрбээ газарайнь бусаагдан абтаа һаа гү, али газарай участогһаа һайн дураараа арсаа һаа, газарай үрэжэл һайжаруулгада гаргашалагдаһан гаргашануудайнгаа түлөө түлбэри дүүрэн хэмжээгээр абаха;

7) тус Үндэһэ һууринуудаар, союзна болон автономито республиканудай хуулинуудаар хараалагдаһан ушар болон гуримда газарайнгаа участок гү, али тэрэнэй хубиие саг зуурын хэрэглэмжэдэ дамжуулан үгэхэ.

Газар ээлэгшэд иимэ уялгатай:

1) тэрэнэй уг зорилготой зохилдуулан, газар ашаг үрэтэйгээр хэрэглэхэ, тэрэнэй үрэжэл дээшэлүүлхэ, байгаали хамгаалхаар үйлэдбэриин технологи хэрэглэхэ, өөрынгөө ажахы эрхилэлгын ажал ябуулгын гэмээр нютаг дээрээ экологическа оршон байдалые муудхааха ябадал гаргахагүй;

2) газар аршалан хамгаалха талаар Үндэһэ һууринуудай 42-дохи статьягаар хараалагдаһан хэмжээ ябуулгануудай бүхэли комплекс бэелүүлхэ;

3) газарай налог болзор соонь түлэхэ;

4) бусад газар ээлэгшэдэй, газар хэрэглэгшэдэй, тэрэ тоодо арендаторнуудай, эрхэнүүдые хазагайруулхагүй.

Статья 17. Газар хэрэглэгшэдэй эрхэнүүд ба уялганууд

Газар хэрэглэгшэд иимэ эрхэтэй:

1) тэрээндэ үгтэхэдэнь табигдаһан эрилтэнүүдтэй зохилдуулан, газар хэрэглэхэ;

2) газарай участок дээрэнь бии байгаа, юрэнхы дээрээ таранги ашагта малтамалнуудые, торф, ой модотой газарнуудые, уһанай объектнүүдые тоггоогдоһон гуримай ёһоор хэрэглэхэ, мүн тэрэшэлэн газарай аша туһатай бусад шэнжэ шанарнуудые ашаглаха;

газар үгэһэн арадай депутадуудай Соведтэй зүбшэһэнэй һүүлээр гэр байра, үйлэдбэриин, соёлой-ажаһуудалай болон ондоо барилганууд ба байрануудые бодхоохо;

4) хэрэглэхээ болиходоо, газар һайжаруулха талаар өөрынгөө мүнгэ зөөреэр хэһэн хүдэлмэриингөө сэнгые бусаажа абаха;

5) хүдөө ажахын ургамалнуудай тарилгын ба үйлэдбэрилһэн хүдөө ажахын продукциингаа эзэн байха;

6) тус Үндэһэ һууринуудаар, союзна болон автономито республиканудай хуулинуудаар хараалагдаһан ушарта ба гуримда газарай участок гү, али тэрэнэй хубиие саг зуурын хэрэглэмжэдэ дамжуулан үгэхэ.

Газар хэрэглэгшэд иимэ уялгатай;

1) тэрэнэй уг зорилготой ба тэрэниие үгэхэдөө, табигдаһан эрилтэнүүдтэй зохилдуулан, газар хэрэглэлгэ хангаха;

2) тэдээндэ үгтэһэн газар ашаг үрэтэйгээр хэрэглэхэ, байгаали хамгаалхаар үйлэдбэриин технологи хэрэглэхэ, өөрынгөө ажахы эрхилэлгын ажал ябуулгын гэмээр нютаг дээрээ экологическа оршон байдалые муудхааха ябадал гаргахагүй;

3) газар аршалан хамгаалха талаар тус Үндэһэ һууринуудай 42-дохи статьягаар хараалагдаһан хэмжээ ябуулгануудай бүхэли комплекс бэелүүлхэ;

4) газарай түлөө газарай налог гү, али арендна түлбэри болзор соонь түлэхэ;

5) газар ээлэгшэдэй, бусад газар хэрэглэгшэдэй, тэрэ тоодо арендаторнуудай, эрхэнүүдые хазагайруулхагүй.

Статья 18. Газар ээлэгшэдэй ба газар хэрэглэгшэдэй эрхэнүүдые сахин хамгаалга

Газар ээлэгшэдэй ба газар хэрэглэгшэдэй ажал ябуулгада, газар ээлэгшэдэй ба газар хэрэглэгшэдэй хуули хазагайруулһан ушарнуудһаа бэшэндэнь, гүрэнэй, ажахын болон бусад зургаанууд ба эмхинүүдэй зүгһөө хамааралсаха ябадал хоригдонхой.

ССР Союзай, союзна болон автономито республиканудай хуулинуудаар хараалагдаһан гуримаар хазагайруулагдаһан эрхэнүүд һэргээгдэхэ ёһотой.

Газар ээлэгшэдэй ба газар хэрэглэгшэдэй эрхэнүүдые хазагайруулһанай гэмээр ушаруулагдаһан гарза хохидолнууд дүүрэн хэмжээгээр бусаагдаха ёһотой.

Хохидолнуудые бусааха тухай арсалдаанууд сүүдээр гү, али гүрэнэй арбитражаар хаража үзэгдэдэг.

Газар ээлэгшэдэй ба газар хэрэглэгшэдэй эрхэнүүд гансал тус Үндэһэ һууринуудаар, союзна болон автономито республиканудай хуулинуудаар хараалагдаһан ушартал хизаарлагдажа болохо.

Статья 19. Газар ээмдэлгые лаб хангалга

СССР-эй эрхэтэдтэ үгтэһэн газарай участогуудые гүрэнэй гү, али ниитын хэрэглэмжэдэ бусаан абалга хадаа тэдэнэй дураар арадай депутадуудай Соведүүдэй адли шанартай газарай участок үгэһэнэй, газарай участок абаһан предприятинууд, эмхи зургаанууд болон организацинуудай шэнэ газар дээрэнь урид абтаһан гэр байрын, үйлэдбэриин ба бусад барилгануудые бариһанай, тус Үндэһэ һууринуудай IX бүлэгэй гуримаар бүхы бусад хохидолнуудыень дүүрэн хэмжээгээр бусааһанай һүүлээр лэ бэелүүлэгдэжэ болохо.

Тэдэнэй дураар урда тээнь абтаһан гэр байрын, үйлэдбэриин болон бусад барилгануудые бодхоогоод байхадань, тус Үндэһэ һууринуудай IX бүлэгэй гуримаар бүхы бусад хохидолнуудыень дүүрэн хэмжээгээр бусаагаад байхадань лэ колхозуудай, совхозуудай, хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлгын эмхи зургаанууда ба һуралсалай ажахынуудай, гүрэнэй, кооперативна, ниитын хүдөө ажахын ба ойн ажахынуудай бусад предприятинуудай газар гүрэнэй гү, али ниитын хэрэглэмжэдэ бусаан абажа болохо.

Бүлэг III. СССР-эй эрхэтэдэй газар ээлэлгэ ба газар хэрэглэлгэ

Статья 20. СССР-эй эрхэтэдэй газар ээлэлгэ

СССР-эй эрхэтэн газарай участок бүхы наһандаа, үри хүүгэдтээ дамжуулан үгэхөөр абаха иимэ эрхэтэй:

таряашанай ажахы эрхилхын тула;

хубиин хамһабарин ажахы эрхилхын тула;

байрын гэр барихын ба хангахын тула;

саад болон мал ажал эрхилхын тула;

дача барихын тула;

байрын гэр түрэлхидһөө дамжуулан абаһан гү, али худалдажа абаһан ушарта;

арадай заншалта олзоборилго эрхилхын тула.

Союзна болон автономито республиканудай хуулинуудаар газарай участок бусадшье зорилгоор ээмдэхэ эрхэ хараалагдажа болохо.

Уг залгамжалан газарай участок ээмдэхэ эрхэ ССР Союзай, союзна болон автономито республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдодог.

Статья 21. СССР-эй эрхэтэнэй газар хэрэглэлгэ

Арадай депутадуудай зохихо Соведэй мэдэлдэ байһан газарһаа огород эрхилхын, үбһэ сабшахын ба малаа адуулхын тула газарай участогууд СССР-эй эрхэтэдтэ үгтэдэг. Тэдэнэй мэдэлдэ гү, али хэрэглэмжэдэ байһан газарһаа иимэ зорилгоор участогуудые предприятинууд, эмхи зургаанууд болон организацинууд үгэжэ болохо.

Союзна болон автономито республиканудай хуулинуудаар бусадшье зорилгоор хэрэглэмжэдэнь газарай участогуудые үгэхэ ябадал хараалагдажа болохо.

Статья 22. Албанай хэрэглэмжэдэ газар хубаарилга

Транспортын, ой модоной ажахын, ой модоной промышленностиин, холбоо холбооной, уһанай, загаһанай, агнууриин, ажахын, мүн тэрэшэлэн арадай ажахын бусад һалбаринуудай предприятинууд, эмхи зургаанууд ба организацинууд тэдэнэй ээмдэжэ гү, али хэрэглэжэ байһан газарһаа союзна болон автономито республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдоһон эрхэ байдалда ба гуримаар албанай хэрэглэмжэдэ газарай участогуудые зарим бүлэгэй өөһэдынгөө хүдэлмэрилэгшэдтэ үгэхэ аргатай.

Бүлэг IV. Хүдөө ... хэрэглэмжын ...

Статья 23. Хүдөө ажахын хэрэглэмжын газар үгэлгэ

Хүдөө ажахын хэрэглэмжэдэ үгтэһэн гү, али энэ хэрэгтэ зорюулагдаһан газар хүдөө ажахын хэрэглэмжын газар гээд тоологдодог байха юм.

Хүдөө ажахын хэрэглэмжын газар үгтэдэг гэбэл:

1) хубиин хамһабарин ажахы, хубиин саад, огород болон мал ажал эрхилхынь тулада СССР-эй эрхэтэдтэ;

2) хамтын саад, огород болон мал ажал эрхилхынь тулада СССР-эй эрхэтэдэй эмхидхэһэн кооперативүүдтэ;

3) хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилхын тулада СССР-эй эрхэтэдтэ, колхозуудта, совхозуудта, хүдөө ажахын гүрэнэй, кооперативна, ниитын бусад предприятинуудта болон эмхинүүдтэ;

4) шэнжэлэлгын, һуралсалай зорилгонуудые бэелүүлхын, түрүү дүй дүршэл тараахын болон хүдөө ажахы эрхилхынь тулада эрдэм-шэнжэлэлгын, һуралсалай болон хүдөө ажахын бусад эмхи зургаануудта, техническэ мэргэжэлэй хүдөөгэй училищинуудта болон юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудта;

5) хамһабарин хүдөө ажахы эрхилхынь тулада хүдөө ажахын бэшэ предприятинуудта эмхи зургаануудта болон организацинуудта, шажан мүргэлэй эмхинүүдтэ.

Хубиин хамһабарин ажахы эрхилхынь тулада гэр шадарай газарай участогууд арадай депутадуудай сельскэ, поселково, городской Соведүүдээр үгтэдэг юм.

Хэрбээ ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай хууляар хараалагдаһан байгаа һаань, хүдөө ажахы эмхидхэхын тулада бусад эмхинүүдтэ болон хүнүүдтэ хүдөө ажахын хэрэглэмжын газар үгтэжэ болохо.

Статья 24. Колхозуудай, совхозуудай болон хүдөө ажахын бусад предприятинуудай, эмхи зургаануудай, организацинуудай газарай эзэн байлга

Ниитын хүдөө ажахын үйлэдбэри эрхилхынь тулада колхозуудта, совхозуудта, хүдөө ажахын бусад предприятинуудта болон эмхинүүдтэ саг үргэлжын хэрэглэмжэдэ газар үгтэдэг юм. Эндэ заагдаһан предприятинууд, эмхи зургаанууд болон организацинууд газарай участогуудые нэмэлтэ болгон арендээ абаха аргатай.

Колхозуудай, совхозуудай, хүдөө ажахын бусад предприятинуудай, эмхи зургаануудай болон организацинуудай газар эдлэхэ эрхэнь тэдэнэй агропромышленна нэгэдэлнүүдэй, комбинадуудай, агрофирмэнүүдэй болон бусад байгууламжануудай бүридэлдэ ороходонь, зандаа үлэдэг юм.

Хүдөө ажахын предприятинуудай (туршалгын ажахынуудһаа бэшэндэ) зарим подразделенинүүдэй үндэһэн дээрэ бии болгогдоһон кооперативуудай бүридэлһөөнь гарахадань, ажахы эрхилэлгын адли тэгшэ эрхэ байдал тоггоохо шухала байһаниинь хараада абажа, тус кооперативай гэшүүдэй урдань эдлэдэг байһан газарай участогууд арадай депутадуудай Соведэй шиидхэбэреэр үгтэдэг байха юм. Дурсагдаһан предприятинуудай газарһаа эдэ участогууд гаргагдаха зэргэтэй. Газарай участогуудые үгэлгын гурим болон эрхэ байдал союзна болон автономно республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдоно.

Колхозой болон хүдөө ажахын бусад кооперативуудай гэшүүдэй, хүдөө ажахын предприятинуудай (туршалгын ажахынуудһаа бэшэндэ) хүдэлмэрилэгшэдэй эдээнэй бүридэлһөө гаржа, таряашанай ажахы эрхилхэ гэжэ хүсөө һаань, ажахы эрхилэлгын адли тэгшэ эрхэ байдал хангаха шухала байһаниие хараада абажа, арадай депутадуудай Соведэй шиидхэбэреэр заагдаһан предприятинуудай газарһаа таһалагдаһан участогууд үгтэхэ ёһотой. Газарай участогуудые үгэлгын гурим болон эрхэ байдал тус Үндэһэ һууряар болон союзна, автономно республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдоно.

Статья 25. Таряашанай ажахы эрхилжэ байһан эрхэтэдэй газарай эзэн байлга

Хубиинь болон бүлынь гэ-

Бүлэг V. Зоной ... һууринуудай ...

Статья 27. Хотонуудай болон хотын түхэлэй посёлогуудай газар

Хотын (посёлогой) оршон соо байһан бүхы газар арадай депутадуудай городской (посёлково) Соведүүдэй мэдэлдэ байха ёһотой. Хотын (посёлогой) хилые, хотонуудай (посёлогуудай) газарай-ажахын байгууламжые тодорхойлолгын болон хубилгалгын гурим, газарай участогуудые абалга болон үгэлгэ, тэдэниие хэрэглэлгын эрхэ байдал тус Үндэһэ һууринуудаар, союзна болон автономно республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдоно. Хотын (посёлогой) оршон соо газарай участогуудые ээлхэ, эдлэхэ болон арендэдэ үгэхэ тухай шиидхэбэри арадай депутадуудай городской (посёлково) Соведүүд абаха зэргэтэй.

Газарай участогуудай хотын (посёлогой) бүридэлдэ оруу-

ГАЗАР ТУХАЙ ССР СОЮЗАЙ БА СОЮЗНА РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ ХУУЛИИН ҮНДЭҺЭ ҺУУРИНУУД

VI. Промышленностиин, ...ортын, хэлхээ холбооной, ...оны н болон бусад ...рэглэмжын газар

лон арадай ажахын бусад һалбаринуудай предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд өөһэдынгөө хэрэглэдэггүй газар сағ зуура соо хүдөө ажахын зорилгоор хэрэглэн эдлэхыень эрхэтэдтэ, колхозуудта, совхозуудта, бусад предприятинуудта, эмхи зургаануудта, организацинуудта арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй шиидхэбэреэр ССР Союзай, союзна болон автономито республиканудай хуулинуудай ёһоор үгэдэг байха юм. Тус Үндэһэ һууринуудай 12-дохи статьягаар хараалагдаһанай ёһоор энэ газарай түлөө түлбэри оруулагдаха зэргэтэй.

Статья 31. Оборонодо хэрэглэгдэхэ газар

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгэй частьнуудай, эмхи зургаанудай, сэрэгэй-һуралсалай зургаанудай, предприятинуудай болон организацинуудай, хилын харуулай, дотоодын болон түмэр замай сэрэгүүдэй байхынь болон сағ үргэлжэ ажал ябуулгаяа эрхилхынь тулада үгтэһэн газар оборонын хэрэглэмжын газар гэжэ тоологдодог юм.

Оборонын хэрэглэмжэдэ газар үгэлгын гурим ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдодог.

VII. Байгаали хамгаалгын, ...лгын, рекреационно болон ...соёлой хэрэглэмжын газар

шэлхы арга боломжонуудые болон зоной амархада таарамжатай һайн зэрэ байдал хамгаалгатай оройдоо таарахагүй ажал ябуулга эрхилдэг предприятинуудта, эмхи зургаануудта, организацинуудта тус округууд соо газарай участогуудые эдлэхыень, хэрэглэхыень гү, али арендээр абахыень үгэжэ болохогүй.

Элүүржүүлгын хэрэглэмжын газар хэрэглэлгын гурим ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдоно.

Статья 34. Рекреационно хэрэглэмжын газар

Зоной олоороо амарха болон аяншалха хэрэг эмхидхэхын тулада хэрэглэгдэдэг болон энээндэ зорюулагдаһан газар рекреационно хэрэглэмжын газар гэжэ тоологдоно.

Гол зорилгоёо бэелүүлхэдэнь һаалта хэһэн ажал ябуулга рекреационно хэрэглэмжын газар дээрэ хоригдонхой.

Рекреационно хэрэглэмжын газар хэрэглэлгын гурим ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдодог.

Статья 35. Түүхын-соёлой хэрэглэмжын газар

Түүхын-соёлой заповеднигүүдэй, дурасхаалта паркнуудай, хүшөөнүүдэй, археологическа памятнигуудай газар түүхын-соёлой хэрэглэмжын газар гэжэ тоологдоно.

Гол зорилгоор хэрэглэхэдэ харша байһан ажал ябуулга энэ газар дээрэ хоригдонхой.

Энэ газарые хэрэглэлгын гурим ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдодог.

VIII. Ой модоной, уһанай ...н газар болон нөөсэ газар

доной жасын газар гэжэ тоологдодог юм.

Ой модоной ажахын гүрэнэй зургаануудтай хэлсэжэ, ой модоной жасын газарые хүдөө ажахын хэрэглэмжэдэ сағ зуура соо үгэхэ эрхэ арадай депутадуудай нютагай Советүүдтэ олгогдонхой. Тус Үндэһэ һууринуудай 12-дохи статья соо хараалагдаһанһаа уламжалан, энэ газарай түлөө түлбэри абтаха ёһотой.

Ой модоной жасын газарые хэрэглэлгын гурим ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдоно.

Статья 37. Уһанай жасын газар

Уһа сөөрэмүүдээр, мүльһөөр, намагаар бүрхөөгдэһэн, гидротехническэ болон уһанай ажахын бусад түхеэрэлгэнүүдээр эзэлэгдэһэн, гол мүрэнүүдэй эрьеэр тодоруулагдажа таһалагдаһан газар уһанай жасын газар гэжэ тоологдодог юм.

Уһанай жасын газар хэрэглэлгын гурим ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай Хуулинуудаар тодорхойлогдоно.

Статья 38. Нөөсэ газар

Эдлэлгэдэ болон сағ үргэлжын хэрэглэмжэдэ үгтөөгүй бүхы газар нөөсэ газар болоно. Тус Үндэһэ һууринуудай 9-дэхи статьятай тааралдуулагдан эдлэлгыень болон хэрэглэлгыень болюулха гэгдэһэн газар мүн лэ нөөсэ юм.

Нөөсэ газар арадай депутадуудай Советүүдэй мэдэлдэ байна, тус Үндэһэ һууринуудтай тааралдуулан, гол түлэб хүдөө ажахын хэрэглэмжээр эдлэлгэдэ, хэрэглэлгэдэ болон арендээр үгтэхэ ёһотой.

Бүлэг IX. Газар хэрэглэгшэдэй, газар эдлэгшэдэй гаргашануудые, хүдөө ажахын болон ой модоной ажахын үйлэдбэриин гээлтэнүүдые бусаалга

Статья 39. Газар хэрэглэгшэдэй болон газар эдлэгшэдэй гаргашануудые бусаалга

Газарай участогуудые абажа гү, али сағ зуура соо эзэлжэ, мүн газар хэрэглэгшэдэй ба газар эдлэгшэдэй, тэрэ тоодо арендаторнуудай эрхэнүүдые хизаарлажа гү, али предприятинуудай, эмхи зургаануудай, организацинуудай болон эрхэтэдэй ажал ябуулгын нүлөөн доро газарай шанар муудхаажа үзүүлэгдэһэн гээлтэнүүд болон гаргашанууд дүүрэн хэмжээгээр (олдохо байһан олзо оруулалсан) газар хэрэглэгшэдтэ ба газар эдлэгшэдтэ, тэрэ тоодо гарзатаһан арендаторнуудта бусаагдаха зэргэтэй.

Тус Үндэһэ һууринуудай, ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай хуулинуудай ёһоор, абтажа байһан газарай участогуудай үгтэһэн предприятинууд, эмхи зургаанууд ба организацинууд, мүн ажал ябуулгаа эсэстэ газарай шанарай муудхааһан, газар хэрэглэгшэдэй болон газар эдлэгшэдэй эрхэнүүдые хизаарлаһан предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд болон эрхэтэд гарзануудыень бусааха ёһотой.

Гаргашануудые бусаалгада болон тэдэнэй хэмжээе тодорхойлолгодо хабаатай арсалдаанууд сүүдээр гү, али зиндаа зиндаагай гүрэнэй арбитражаар шиидхэгдэдэг байха юм.

Статья 40. Хүдөө ажахын болон ой модоной ажахын үйлэдбэриин гээлтэнүүдые бусаалга.

Хүдөө болон ой модоной ажахые эрхилэлгэтэй холбоотой бэшэ зорилгоор хэрэглэхын тулада хүдөө ажахын болон ой модоной жасын газарые абалгатай, газар хэрэглэгшэдэй болон газар эдлэгшэдэй, тэрэ тоодо арендаторнуудай эрхэнүүдые хизаарлалгатай гү, али предприятинуудай, эмхи зургаанудай, организацинуудай ажал ябуулгын нүлөөн доро газарай шанарай муудалгатай холбоотой хүдөө ажахын болон ой модоной үйлэдбэриин гээлтэнүүд арадай депутадуудай Советүүдээр бусаагдаха ёһотой. Тус Үндэһэ һууринуудай 39-дэхи статьягаар хараалагдаһан гаргашануудһаа бэшэ гээлтэнүүд бусаагдаха зэргэтэй.

Хүдөө болон ой модоной ажахые эрхилэлгэтэй холбоотой бэшэ зорилгоор абтаһан газарай үгтэһэн предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд, мүн объектнүүдыень тойруулаад хамгаалалгын, санитарна ба аршалалгын зононуудай бии болгогдожо, хүдөө ажахын ба ой модоной жасын газарнуудые хэрэглэмжэһээ гаргаха гү, али урданайхиһаа үнэтүй газар болгоходо ажал ябуулгаараа нүлөөлһэн предприятинууд, эмхи зургаанууд болон организацинууд заагдаһан гээлтэнүүдые бусааха зэргэтэй.

Эдэ бүхы гээлтэнүүдые бусаахада ороһон мүнгэн зөөри шэнэ газар эдлэлгэдэ болон газарай хүрьһэнэй ашаг шэмые дээшэлүүлгэдэ хэрэглэгдэнэ.

Бусаагдаха ёһотой гээлтэнүүдэй хэмжээн болон гурим, мүн эдээниие бусаалгаһаа сүлөөлэгдэһэн предприятинуудай, эмхи зургаанудай, организацинуудай список союзна болон автономно республиканудай хуулинуудаар тодорхойлогдодог юм.

Бүлэг X. Газарые аршалан хамгаалга

Статья 41. Газарые аршалан хамгаалгын шэглэлнүүд ба зорилгонууд

Газарые хамгаалга хадаа хуулиин, эмхидхэлэй, экономическа болон бусад хэмжээ ябуулгануудһаа бүридэнэ. Эдэнь газарые бодолтойгоор эдлэхэ, ямаршье үндэһэгүйгөөр хүдөө ажахын эрьесэһээ тэрэниие гаргахагүй, байгаалиие ашагтайгаар хэрэглэнэбди гэжэ хүн зоной ажаябуулгын урагшагүй хамааралгаһаа хамгаалха, мүн хүрьһэнэй, ойн фондын үрэжэлые хуушан хэмдэнь оруулха ба дээшэлүүлхэ гэһэн зорилгодо шэглүүлэгдэнэ.

Эдлүүриин газар гээшэ байгаалиин тон орёо бүридэл, тиимэһээ тэрээндэ комплексно ёһоор, зональна болон нютагайнь илгаануудые хараада абалсан, газарые хамгаалга эрхилэгдэнэ.

Газарые бодолтойгоор ашаглаха гурим байгаалиие хамгаалгын, баялигуудта гамтайгаар хандалгын оршон байдалда бэелүүлэгдэжэ, газарай хүрьһэ хамгаалха, ургамалай ба амитадай аймагта, геологическа породонуудта, мүн оршон тойронхи бусад зүйлнүүдтэ үзүүлэгдэдэг муу нүлөөе хизаарлаха зэргэтэй.

Статья 42. Газарые хамгаалгын удха ба гурим

Газар хэрэглэгшэд ба газар эдлэгшэд, тэрэ тоодо арендаторнууд, бэелүүлхэ гэбэл:

газар эдлэлгые зүбөөр, ашаг үрэтэйгөөр эмхидхэлгые;

хүрьһэнэй болон газарай бусад һайн шэнжэ шанарые хуушан хэмдэнь оруулгые ба дээшэлүүлгые;

уһанда угаагдахаһаа ба һалхинда үлеэлгэһээ, хадаһаа саһа, мүльһэнэй хүрьһэнэй һолжоролгоһоо, уһанай үеэрлэлгэһээ, намагжахаһаа, дабһатай бололгоһоо, хатаалгаһаа, нягтаруулгаһаа, үйлэдбэриин үлэгдэлнүүдээр, химическэ ба радиоактивна бодосуудаар бузарлалгаһаа болон бусад һандаралгын ябадалнуудһаа газарые аршалан хамгаалгые;

хүдөө ажахын эдлүүриин газарые шугы бурғааһа ба сағдуул модо ургалгаһаа, мүн бусад тохёолдожо боломоор ушарнуудһаа газарай культуртехническэ байдалые хамгаалгые;

ондоо аргаар хүрьһэнэйнь үрэжэлые хуушан хэмдэнь бусааха аргагүй байбалнь, хүдөө ажахын эдлүүриин иимэ муудаһан газарые ашаглалгаһаа гаргалгые;

малтагдаһан газарые тэгшэлэн һайжаруулха, тэрэнэй үрэжэлые болон бусад һайн шэнжэ шанарыень дээшэлүүлгые;

гэмтээгдэһэн газарые тэгшэлэн һайжаруулхын тула хүрьһэнэй үрэжэлтэ үеыень абалгые, хэрэглэлгые ба хадагалгые;

Газарые хамгаалха талаар бүхэсоюзна гү, али республиканска программа бэелүүлхын тула гүрэнэй органууд таарамжатай хэмжээнүүдые абадаг.

Газарые аршалан хамгаалха гурим ССР Союзай, союзна ба автономито республиканудай хууляар тогтоогдодог.

Статья 43. Газарай байдалда нүлөө үзүүлдэг объектнүүдые, барилганууды е, түхеэрэлгэнүүдые бодхоохо һууриинь шэлэн олголгодо, проектыень зохёолгодо, барилгада ба ашаглалгада оруулгада байгаали хамгаалгын талаар табигдаха эрилтэнүүд.

Газарай байдалда муу нүлөө үзүүлхэ шэнэ ба һэльбэн шэнэлэгдэхэ объектнүүдые, барилганууды е, түхеэрэлгэнүүдые бодхоохо һууриинь шэлэн олоходо, проектыень зохёоходо, барихада ба ашаглалгада оруулхада, мүн шэнэ технологи нэбтэрүүлхэдэ, газар хамгаалха хэмжээнүүд хараалагдаха, бэелүүлэгдэхэ зэргэтэй.

Газарые хамгаалха талаар хэмжээнүүдэй хараалагдаагүй байгаа һаань, объектнүүдые ашаглалгада үгэлгэ, мүн технологи хэрэглэлгэ хоригдоно.

Газарай байдалда нүлөө үзүүлжэ боломоор объектнүүдэй һууриинь шэлэн олголго хадаа ССР Союзай, союзна ба автономито республиканудай хууляар хараалагдаһаниие баримталан, газар эсхэмжэлгын, байгаали хамгаалгын ба бусад органуудтай зүбшэн тааралдуулагдадаг.

Статья 44. Газарые бодолтойгоор эдлэлгые ба хамгаалгые экономическа талаар урмашуулга

Газарые бодолтойгоор эдлэлгые ба хамгаалгые экономическа талаар урмашуулга хадаа хүрьһэнэй үрэжэлые зандань байлгаха ба хуушан хэмдэнь бусааха, газарые үйлэдбэриин ажаябуулгын муу талаһаань аршалха хэрэгтэ газар хэрэглэгшэдэй ба газар эдлэгшэдэй, тэрэ тоодо арендаторнуудай, хүсэлэнгые дээшэлүүлгэдэ зорюулагдажа, хараалагдана гэбэл:

тэдэнэй гэмээр хэгдэһэн бэшэ һаань, газарые хуушан түхэлдэнь оруулхын тула союзна, республиканска гү, али нютагай бюджедүүдһээ мүнгэн зөөри үгтэхые;

хүдөө ажахын ашаглалгада үгтэхэеэ гү, али һайжаруулагдажа байһан газарай түлөө проектын ёһоор хүдэлмэри хэгдэхээр хараалагдаһан болзоорой туршада түлөөһэнһөө сүлөөлгые;

хүнгэлэлтэтэй кредидүүдые үгэлгые;

тэдэнэй гэмээр бэшэ һаань, сағ зуура ашаглалгаһаа гаргагдаһан участогуудһаа абтаха ашаг олзын доошололгын зарим хубиие бюджедэй мүнгэ зөөреэр хангалгые;

газарай шэнжэ шанарые һайжаруулгын, хүрьһэнэй үрэжэлые, ойн фондын газарнуудай ашаг үрые дээшэлүүлгын, экологиин талаар сэбэр продукци үйлэдбэрилһэнэй түлөө урмашуулгые.

Газарые бодолтойгоор эдлэлгые ба хамгаалгые экономическа талаар урмашуулгын хэмжээнүүдые бэелүүлгын гурим ССР Союзай, союзна ба автономито республиканудай хууляар тогтоогдодог.

Бүлэг XI. Газар ашаглалгые ба хамгаалгые хиналта

Статья 45. Газар ашаглаха ба аршалан хамгаалха талаар гүрэнэй хиналтын зорилгонууд

Газар ашаглаха ба аршалан хамгаалха талаар гүрэнэй хиналтын гол зорилгонуудынь хадаа гүрэнэй, кооперативна ба бусад ниитын предприятинуудай, албан зургаанудай ба эмхинүүдэй, мүн эрхэтэдэй талаһаа газарые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ ба аршалан хамгаалха гэһэн Газар тухай хуулиин эрилтэнүүдые бэелүүлгэ болоно.

Статья 46. Газар ашаглалгын ба хамгаалгын талаар гүрэнэй хиналта бэелүүлдэг органууд

Газар ашаглалгын ба хамгаалгын талаар гүрэнэй хиналтые арадай депутадуудай Советүүд ба тусхай этигэмжэтэ органууд бэелүүлнэ.

Газар ашаглалгын ба хамгаалгын талаар гүрэнэй хиналтын бэелүүлгын гуримые ССР Союзай, союзна ба автономито республиканудай хуулинуудаар тогтоогдоно.

Статья 47. Газарай мониторинг

Газарай мониторинг болбол газарай фондын байдалые шэнжэлэн харадаг системэ мүн. Тиихэдээ болоһон хубилалтануудыень сағ соонь элирүүлжэ, сэгнэжэ, уридшалан һануулжа муу юумыень усадхана.

Мониторингын бүридэлые, удхыень ба бэелүүлгын гуримуудые СССР-эй Министрнүүдэй Совет тогтоодог.

Бүлэг XII. Газарай гүрэнэй кадастр

Статья 48. Газарай гүрэнэй кадастрай уг зорилго

Газарые зүбөөр ашаглаха болон хамгаалха, газар тушаа харилсаануудые тааралдуулха, газар эсхэмжэлхэ, газар ашаглаһанай түлөө түлбэриин хэмжээе зүбөөр тодорхойлхо, ажахые эрхилэлгын хэрэгтэ сэгнэлтэ үгэхэ талаар газарай гүрэнэй кадастр хадаа арадай депутадуудай Советүүдые, предприяти, эмхи зургаануудые, организацинуудые, эрхэтэдые газар тухай мэдээнүүдээр хангаха ушартай.

Статья 49. Газарай гүрэнэй кадастрай удха шанар, тэрэниие хэрэглэхэ гурим

Газарые эрхын ёһоор эдлэхэ гурим, эзэлэгшэдтэ, хэрэглэгшэдтэ тэрэниие хубаарилха, мүн газарай категори болон шэнжэ шанар, арадай ажахын хэрэглэмжын талаар сэгнэлтэнүүд тухайнь шухала хэрэгтэ мэдээнүүд, документнүүд газарай гүрэнэй кадастр соо ородог байна.

Топографо - геодезическэ, картографическа, хүрьһэнэй, геоботаническа болон бусад шэнжэлгэнүүдэй, бэдэрэлгэнүүдэй үнгэргэгдэһэнэй, газар эзэлэлгэ, ашаглалгануудай бүридхэлдэ абтаһанай, тоо мэдээнүүдэй болон сэгнэлтын бии болгогдоһоной үндэһөөр газарай гүрэнэй кадастр хэрэглэгдэхэ ёһотой.

Бүхы орон соо нэгэ адли гуримаар гүрэнэй бюджедһээ абтаһан мүнгэ зөөреэр газар эсхэмжэлгын органууд газарай гүрэнэй кадастрые бэелүүлхэ.

Газарай Гүрэнэй кадастрые бэелүүлхэ гурим СССР-эй Министрнүүдэй Соведээр тогтоогдодог.

Бүлэг XIII. Газар эсхэмжэлгэ

Статья 50. Газар эсхэмжэлгын уг зорилго болон удха

Газар тухай хуулинуудые бэелүүлхэ хэрэгтэ зорюулагдаһан хэмжээ ябуулганууд, газар ашаглаха, хамгаалха хүдэлмэри эмхидхэхэ талаар арадай депутадуудай Советүүдэй абаһан шиидхэбэринүүд, оршон тойронхи байгаалиие һайн байлгаха, газар нютагуудай үзэсхэлэн үнгэ шарайе һайжаруулха хэрэг газар эсхэмжэлгэ соо оруулагдана.

Газар эсхэмжэлгэ соо ниигэжэ хараалагдаха:

1. Газарай нөөсэнүүдые ашаглахэ, хамгаалха, газар эсхэмжэлхэ схемэнүүдые зохёохо;

2. Захиргаанай территориальна байгууламжануудай хилэнүүдые байра дээрэ тогтоохо;

3. Газар эзэлэлгын, хэрэглэлгын шэнэ байгууламжануудые бии болгохо, хуушануудтань газарай тааруугүйгөөр тогтоогдоһон байгаа һаань, тэрэниие заһажа гуримшуулха проектнүүдые табиха, газарай участогуудые таһалжа үгэхэ, газар эзэлхэ болон ашаглаха эрхэ олгоһон документнүүдые бэлдэхэ;

4. Ажахынууд доторой газар эсхэмжэлгын проектнүүдые, газар эдлэлгэ болон хамгаалгада хабаатай бусад проектнүүдые зохёохо;

5. Газар ашаглалгын болон хамгаалгын бүхэсоюзна болон нютагуудай программануудай багсаамжалгые зохёохо;

6. Байгаали хамгаалгын онсо удха шанартай, рекреационно болон заповеднигүүдэй гуримтай территоринуудай хилэнүүдые бии болголгые, тогтоолгые тодорхойлхо;

7. Газар эсхэмжэлгын проектнүүдые хүсэндэнь хүргэхэ хэрэгые өөрөө хинан хараха;

8. Топографо - геодезическэ, картографическа, хүрьһэнэй, геоботаническа болон бусад шэнжэлгэ, бэдэрэлгэнүүдые хэхэ.

Статья 51. Газар эсхэмжэлгые эмхидхэлгэ

Бюджедһээ ороһон мүнгэ зөөреэр газар эсхэмжэлгын гүрэнэй организацинууд газар эсхэмжэлгын хэрэгые бэелүүлхэ юм. Газарай участогуудые үндэһөөрнь һайжаруулха, хамгаалха тушаа газар эсхэмжэлгын проектнүүдые зохёохо хүдэлмэри газар эзэлэгшэдэй, эдлэгшэдэй өөһэдынь эдэбхеэр, өөһэдынь мүнгэ зөөреэр газар эсхэмжэлгын бусад организацинуудаар бэелүүлэгдэжэ болохо.

Бүлэг XIV. Газар тушаа гараһан арсалдаануудые шиидхэлгэ, газар тухай хуулинуудые хазагайруулһанай түлөө харюусалга

Статья 52. Газар тушаа гараһан арсалдаануудые шиидхэхэ гурим

Союзна болон автономито республиканудай хуулинуудаар тогтоогдоһон гуримай ёһоор арадай депутадуудай Советүүд, сүүдүүд гү, али гүрэнэй арбитражнууд газар тушаа гараһан арсалдаануудые шиидхэхэ.

Газар тушаа харилсаануудтай хабаатай зөөриин талаар гараһан арсалдаанууд сүүдүүдээр гү, али гүрэнэй арбитражнуудаар тэдэнэй эрхэ түлөөлэлгын хэмжээн соо шиидхэгдэхэ.

Нэгэ республикын предприятиин, эмхи зургаанай болон организацинуудай хоорондо республикын дэбисхэр дээрэ газар ашаглан хэрэглэхэ асуудалаар арсалдаанай гараа һаань, энээндэ хабаатай республиканудай хоёр талын хэлсээгээр бии болгогдоһон түлөөлэгшэдөөр харагдажа, шиидхэгдэхэ. Хэрбээ комиссиин зүб шиидхэбэри оложо шадаагүй һаань, ССР Союзай хууляар тогтоогдоһон гуримаар энэ арсалдаан харагдаха.

Статья 53. Газар тухай хуулиие хазагайруулһанай түлөө харюусалга

Газарай участогуудые худалдан абажа, худалдажа, бэлэглэжэ, залог болгон үгэжэ, өөһэдөө мэдээд андалдажа болохогүй.

Газарай участогуудые дура зоргоороо эзэлһэн, тэрэшэлэн хүдөө ажахын эдлүүриин болон бусад газарые гэмтээһэн, химиин болон радиоактивна бодосуудаар, үйлэдбэриин үлэгдэлнүүдээр, муухай болгогдоһон уһаар тэрэниие бузарлаһан, элдэб барилгануудые бии болгожо, барижа, проектировалжа, ашаглалгада үгөөд, газарай шанар шэнжые муудхааһан, газар эдлэхэ хэрэглэхэдээ байгаали хамгаалха эрилтэнүүдые дүүргээгүй, сағ зуура эзэлһэн газараа бусааха гү, али тэрэниие саашадань хэрэгтэй соонь ашаглахаар болгохо тушаа абаһан уялгануудаа дүүргээгүй, газар эдлэхэ хилэнүүдые тогтооһон хоорондын тэмдэгүүдые үгы болгоһон, газарые бүридхэлдэ абаха, тоо бүридхэлыень хэхэ, сэгнэлтые тодорхойлхо гүрэнэй мэдээнүүдые буруу болгоһон хүнүүд ССР Союзай, союзна болон автономито республиканудай Хуулинуудтай тааралдуулагдан эрхэтэнэй, захиргаанай гү, али уголовно харюусалгада хабаадуулагдаха.

Дура зоргоороо эзэлэгдэһэн газарай участогууд бодото эздтэнь бусаагдахадаа хуули бусаар эдлэжэ байха үедэ хэгдэһэн гаргашанууд харюулагдахагүй.

Газар тухай хуулинуудай бусад хазагайруулгануудай түлөө харюусалганууд союзна болон автономито республиканудай хууляар тогтоогдохо.

Тэдэнэй гэмээр газар тухай хуулинуудай хазагайруулагдаһанһаа боложо, тохёолдоһон хохидолнуудые предприяти, эмхи зургаанууд, организацинууд, эрхэтэд харюулха зэргэтэй.

Бүлэг XV. Уласхоорондын хэлсээнүүд

Статья 54. Уласхоорондын хэлсээнүүд

Хэрбээ СССР-эй уласхоорондын хэлсээнүүд тогтоогдоһон дүримэй СССР-эй газар тухай хуулинуудһаа ондоо байгаа һаань, уласхоорондын хэлсээнэй дүрим баримталагдаха.

Газар тухай хуули хэрэглэхэ талаар союзна республиканудай уласхоорондын хэлсээгээр тогтоогдоһон дүримэй союзна республиканудай газар тухай хуулиһаа ондоо байгаа һаань, баһал тиимэ гурим хэрэглэгдэхэ.

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль. 1990 оной февралиин 28.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ТОГТООЛ

ГАЗАР ТУХАЙ ССР СОЮЗАЙ БА СОЮЗНА РЕСПУБЛИКАНУУДАЙ ХУУЛИИН ҮНДЭҺЭ ҺУУРИНУУДЫЕ ХҮСЭНДЭНЬ ОРУУЛХА ТУХАЙ

...ховно Совет ниигэжэ тогтооно:

...ССР Союзай ба союзна республиканудай ...һууринуудые — 1990 оной мартын 15-һаа, ха...ринуудай 12-дохи статьяе 1991 оной январиин ...оруулха.

...зай ба союзна республиканудай Газарай Хуу...ай ССР Союзай ба союзна республиканудай ...һууринуудтай зохилдуулан табигдатар, ССР ...юзна республиканудай хүсэндөө байһан хуу...рэглэгдэхэ. Юундэб гэхэдэ, тэдэ Үндэһэ һуу...энгүй.

...й 1991 оной январиин 1-һээ хэрэглэгдэхэ ёһо...уринуудай 12-дохи статьягаар хараалагдаһан ...ааннуудһаа гадна, Үндэһэ һууринуудай хүсэн...һанай һүүлээр гэхэ гү, али 1990 оной мартын ...гараһан хуулиин харилсаануудта Газар тухай ...ба союзна республиканудай хуулиин Үндэһэ ...элэгдэхэ.

...артын 15 болотор ушарха газарай хуулиин ха...(газарай налог болон арендна түлбэри тухай — ...арин 1 болотор) Газар тухай ССР Союзай ба ...ликанудай хуулиин Үндэһэ һууринууд тэдэниие ...улһанай һүүлээр гэрэхэ эрхэнүүд болон уялга...гдэхэ.

...одорхойлхо гэбэл:

...артын 15 болотор абтаһан газарай участогуу...рхэ мэдэлэй хэмжээгээр зохихо зургаануудта ол...шидхэбэринүүдэй Газар тухай ССР Союзай ба со...канудай хуулиин Үндэһэ һууринуудые хүсэндэнь оруулха хүрэтэр гүйсэдхэгдөөгүй байгаа һаань, тэдэниие Үндэһэ һууринуудай эрилтэнүүдтэй зохилдуулан бэелүүлхэ;

хүдөө ажахын предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэд бэшэ эрхэтэд, мүн 1990 оной мартын 15 болотор хүдөө ажахын предприятинуудай тэдэнэртэ үгэһэн газарай участогуудые сағ зуура хэрэглэжэ байһан юридическэ нюурнууд тэдэниие бүридүүлэн бэшэтэр, газар эзэлхэ гү, али газар хэрэглэхэ эрхэнүүдээ сахиха;

Үндэһэ һууринуудай 9-дэхи статьягай 9-дэхи пунктээр хараалагдаһан болзорые тоололго тэдэниие хүсэндэнь оруулһан сагһаа эхилхэ.

4. Союзна болон автономито республиканудай Верховно Советүүд:

союзна болон автономито республиканудай хуулиие Газар тухай ССР Союзай ба союзна республиканудай хуулиин Үндэһэ һууринуудтай зохилдуулан табиха;

газарай эзэн болохо эрхэ ба тэрэниие сағ үргэлжэ хэрэглэлгын эрхые үнэмшэлһэн гүрэнэй актын түхэл дүрсые, газарые үгэлгын ба хураажа абалгын гуримые зохёохо, мүн газар эзэмдэлгын ба газар хэрэглэлгын хуулинуудые хүсэндэнь оруулалгын тодорхой болзорнуудые хараалха;

газарай харилсаануудые хубилгаха үедэ хүдөө ажахые хүгжөөлгын, ажахы эрхилэлгын түхэл шэнжэнүүдые сүлөөтэйгөөр шэлэлгын, хүдэлмэриие шата шатаарнь бэелүүлгын, социально-экономическа ба экологическа хойшолонгуудые гүйсэд бүридхэлдэ абалгын, экономическа реформо бэелүүлхэ талаар бүхы хэмжээнүүдтэй нягтаар холболгын шухала удха шанартай байһые хараада абаха.

5. СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ даалгаха:

1990 оной октябриин 1 болотор:

Газар тухай ССР Союзай ба союзна республиканудай хуулиин Үндэһэ һууринуудһаа уламжалан, ССР Союзай хүсэндөө байһан хуулиин актнуудые хубилгаха, нэмэхэ талаар дурадхалнуудые СССР-эй Верховно Соведтэ оруулха;

Газар тухай ССР Союзай ба союзна республиканудай хуулиин Үндэһэ һууринуудтай СССР-эй правительствын шиидхэбэринүүдые зохилдуулан табиха;

Үндэһэ һууринуудта харша тэдэнэй нормативна актнуудые СССР-эй министерствэнүүд, гүрэнэй комитедүүд болон албан зургаанууд шэнээр хаража үзөөд, болюулха ябадал хангаха;

Газар тухай ССР Союзай ба союзна республиканудай Хуулиин үндэһэ һууринуудые бэелүүлхэ талаар шэглүүлэгдэһэн, эдэ бүхы зүйлнүүдые хамтаруулһан бүлэг хэмжээнүүдые 1990 оной августын 1 хүрэтэр бэелүүлхэ:

хэрэглэгдэдэггүй ба ашаг үрэ багатайгаар хэрэглэгдэдэг газарые сағ үргэлжэ элирүүлхэ;

газарай түлөө түлбэриин гол ёһонуудые тогтоохо;

газар эсхэмжэлгын гол дүримүүдые, газарай кадастр болон газарай мониторингые хүсэндэнь оруулалгын гуримые баталха;

газарай мониторингые, газарай кадастрые, газар эсхэмжэлгые, газар хэрэглэлгын ба сахин хамгаалгын хойноһоо гүрэнэй хиналта тогтоолгые албан зургаанууд хоорондын үндэһэ һуури дээрэ бэелүүлдэг шэнэ зургаануудые байгуулха гү, али хүдэлжэ байһан гүрэнэй зургаануудые бэхижүүлхэ;

тариашанай ажахынуудые дэмжэлгын тусхай программа зохёохо.

Газар дээрэ ажахы эрхилэлгын бүхы түхэл дүрсэнүүдые хүгжөөхын тула адли тэгшэ арга боломжонуудые байгуулха хэмжээнүүдые арбан гурбадахи табан жэлэй түсэбэй проект соо хараалха.

6. 1968 оной декабриин 13-да СССР-эй Хууляар баталагдаһан ССР Союзай ба союзна республиканудай Газарай хуулиин Үндэһэ һууринууд (СССР-эй Верховно Соведэй ведомостьнүүд, 1968 он, № 51, ст. 485; 1977 он., № 38, ст. 567; 1977 он, № 51, ст. 771; 1980 он, № 3, ст. 42; 1981 он, № 3, ст. 73; 1984 он, № 24, ст. 422; 1987 он, № 32, ст. 514) 1990 оной мартын 15-һаа, 8-дахи статья (СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1987 оной декабриин 2-ой Указаар найруулагдаһан (СССР-эй Верховно Соведэй ведомостьнүүд, 1987 он, № 49, ст. 791) 1991 оной январиин 1-һээ хүсэеэ гээхэ гэжэ тоолохо.

7. Энэ тогтоолоор хараалагдаһан хэмжээнүүдые бэелүүлгын хойноһоо хиналта тогтоохыень, шухала хэрэгтэй болоод байгаа һаань, зохихо дурадхалнуудые СССР-эй Верховно Соведтэ оруулхыень Аграрна асуудалнуудай ба эдеэ хоолой зүйлнүүдэй талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедтэ, Экологиин асуудалнуудай ба байгаалиин нөөсэ баялигуудые гамтай һайнаар хэрэглэлгын талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедтэ, Хуулиин, хуули ёһоной ба гурим журамай асуудалнуудай талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедтэ даалгаха.

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль.
1990 оной февралиин 28.

АГУУ ИЛАЛТЫН 45 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

«ХҮЛЕЭН БАЙХАБ, ИНАГ ХАЙРАТАМНИ!»

(Түгэсхэл. Эхниинь мартын 8-най номерто).

КОСТИИН эрэһэн сагһаа Цырен-Дулмын гэртэ түбшэн байдал таһаршаба. Фронтһоо буцаһан хэды олон хүбүүд хойноһоонь ябаад туршаа гэээшэб. Харин тэрэ ойлгоогүй мэтэ байха юм. Хожомынь эжынь: «Болиишь. Өөрыгөө хайрлыш. Эрэмдэг хүнөөр яахашни гээшэб!» — гэжэ байжа хэлээдшье үзөө. Эрэмдэг болоод буцаһан сэрэгшэ басагандаа юу тухай хөөрэһэн, эжынь мэдээгүй даа...

— Шамаяа орхихогүйб. Дайнай үедэ намаяа хамгаалаа ха юмши. Шамдаа үнэн байхаб, — гэжэ Цырен-Дулма Костидоо хэлээ һэн.

...Уданшьегүй худанар хадаг табихаяа ошобо.

Дэдэ-Үшөөтэйдэ энээнһээ урид иимэ баян бардам түрэ хурим болоогүй ёһотой. Хубсаһа хунараараа, эдеэ хоолоороо, үнэтэй бэлэгүүдээрээ бэшэ, харин зүрхэ сэдьхэлэй дулаагаар, инаг дурлалаар, һайн һайхан һанаагаар, анхаралаар элбэг баян түрэ болоо һэн.

Басаганиинь улаан сэсэгтэй пумаажан бүдөөр оёһон платитай. Модо урадхуулха хүдэлмэридэ колхозһоо эльгээгдэһэн байжа, плати худалдажа абаха мүнгэтэй болоһон байна. Хани нүхэрынь сэрэгшын шэнэ гимнастёркотой. Үбсүүндэнь шагналай бүд тэмдэгүүд хадаатай. Зүүн гарынь һанжажа хаташанхай, түрэ дээрээ хатаржа шадахагүйень хүн тооно, ойлгоношьегүй даа. Гэбэшье залуу бүлын зол жаргал нютагайхидай туһаламжа, анхарал оролдолгоһоо эхитэй гэжэ булта ойлгоно.

Бэлэгүүдшье гэжэ даа, эгээл юрын һааб даа: нютагай дарханай хэһэн стол, дүрбэн стул, орон, энэ-тэрэ амһартанууд. Колхозой правлениин түрүүлэгшэ фронтовик Дарма Чимитович Чимитов колхознай залуу бүлэдэ гэр бэлэглэнэ гэжэ бүхы колхознигуудай зүгһөө соносхоо. Үнэхөөрөөшье хэдэн үдэрэй үнгэрһэн хойно гэрынь бэлэн болоо һэн. Барихадашье урматай байгаа юм ааб даа.

Тэрэ дурасхаалта 1949 онһоо хойшо хэды саг үнгэрөө гээшэб! Яагаад Цырен-Дулма хүшэ хүрэнэ гээшэб гэжэ зон гайхалдаха. Хэбтэри нүхэртэй, хадам эхэнь һохор, үхибүүдынь — нэгэдэхи, хоёрдохи, гурбадахи, дүрбэдэхи, табадахи, зургаадахи, долоодохи, наймадахи... Бултандань харууһа, оролдолго хэрэгтэй. Үшөө мал ажалда өөрөө хүдэлхэ.

Шэгынь ямаршье сагта баяр жаргалай, эхэнэрэй арюун һайхан жаргалай ошоор гэрэлтэнхэй. Олоной дэмбэрэлтэй гараар бодхоогдоһон энэ гэр соогоо найман хүбүүд, басагадые үргэһэн эдэ хоёр гайхамшагта хүнүүдэй ямар зэтэй эетэйгээр ажаһуудагые эгээл дүтынь түрэлхид мэдээ ёһотой.

Габьяата сэрэгшын үхибүүд эсэгынгээ алдар солые дээрэ үргэжэ ябана. Юрий — түрүү механизатор, гурбан үхибүүдэй эсэгэ. Норжима Улаан-Үдын трикотаж нэхэдэг фабрикада амжэлтатайгаар хүдэлдэг, дүрбэн үхибүүтэй. Дэрима хүгжэмэй һургуулида багшална, хоёр үхибүүтэй. Надежда — медсестра, хоёр үхибүүтэй. Володя — эрхим хонишон, 1989 оной дүнгөөр нооһо хайшалалгаар, хонидоо бүрин бүтэн хоруулхаараа түрүү һуури эзэлһэнэй түлөө табан жэлэй түхэригэй нэмэлтэ түлбэри абаа. Антонина — Улаан-Үдын протезно-ортопедическэ предприятиин эрхим мастер, коллективэй соогоо хүндэтэй. Энэл предприятида ГПТУ дүүргэһэн һүүлээр Баир хүбүүниинь ажаллаадаг.

1965 ондо түрэһэн, багаһаа модоор дархалха дуратай Доржо ахань эгэшэнэрһээ дутахагүй байгаа. Тэрэ 1984 ондо сэрэгэй албанда татагдаһан аад, гэртээ бусажа ерээгүй юм. Алдарта сэрэгшын хүбүүн «дедовщина» гэдэгэй хүлдэ дайруулжа, аха наһанай албатадта доромжолуулан, амгалан сагта алуулшаһан байна. Яагаад иимэ юумэнэй тохёолдоһониинь хүсэд элирүүлэгдээгүй. Иигэжэ Доржиевай бүлэдэ гай ехэтэ гэнэ тодхор тудаа һэн...

МҮНӨӨ Цырен-Дулма Чагдуровна арбан гурбан ашанар, зээнэртэй. Арбан үхибүүдые түрэһэн, наймыень өөдэнь болгоһон эхэ хадаа үни пенсидэ гаранхай. Бүхы үхибүүдынь эхэ эсэгынгээ зүргөөр дабшажа, алдар солыень арьбадхадаг.

Гэбэшье гайхалтай юумэниинь гэхэдэ, юрэ бусын хуби заялатай, үндэр һэшхэлтэй баатарлиг энэ эхэнэр наһаараа хэбтэри болоһон сэрэгшын һамган боложо, дүшэ гаран жэл соо, 1949 онһоо 1983 он болотор, үдэр һүнигүй тэрэнээ харууһалһан, ехэ бүлэеэ тэжээхэ гэжэ колхоздо, бусад эмхинүүдтэ ажаллаһан, найман үхибүүдые хүмүүжүүлжэ табиһан аад, пенсидэ гарахадаа, сройдсол 53 түхэриг 20 мүнгэ абадаг болоо һэн. 1989 оной октябриин 1-һээ һарын 70 түхэриг хүрэтэр пенсинь нэмэһэн жэшээтэй. Улаан Тугай, Алдар солын III шатын ордендо, олон медальнуудта хүртэһэн сэрэгшын ганса бэе үлэһэн нүхэр олон үхибүүдэй эхэ аад, ямаршье хүнгэлэлтэ абаха эрхэгүй. Талоноор, бултандал адли, килограмм колбаса, хоёр пачка тоһо һарадаа абадаг байха юм. Социальна үнэн бэшэ байдалтай байһаниинь яаха аргагүй эли. Иимэ юумэн тухай СССР-эй Арадай депутадуудай съезд дээрэшье асуудал табигдаа хамнай.

Орон доторнай ядаруу байдалай зурлааһаа доошоо гараһан 40 миллион хүн бии гэжэ бүхы дэлхэй мэдэхэл даа. Олоной хэрэгтэ бүхыгөө үгэһэн тэдэнэй тоодо Доржиевай хани нүхэрынь сохом орохо. **Дайнда унаһан, хожомынь каһа бараһан сэрэгшэдэй хани нүхэдтэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай инвалидуудай, хабсардагшадай хүнгэлэлтэнүүдые олгоод, республиканска, нютагай тусхайта пенсинүүдые тэдэндэ тогтоохо, профсоюзай, социальна хангалгын зургаануудай шугамаар санаторно-курортно хүнгэлэлтэ олгохо, гэр байрын эрхэ байдалые һайжаруулха** сэг ерээ.

Хэбтэри сэрэгшэдэй хани нүхэр болоод, олон үхибүүдые эхэ, хүмүүжүүлэгшэ болон эхэнэрнүүдэй байдал һайжарха сагай ерээ. Орон соо иимэ хэдэ зүүн хүн байгаа гээшэб. Иимэ олон республика соо хэдэн эхэнэр ... олдохо байна.

Сэрэгшэ Доржиевай нүхэрэй жэшээ дээрэ пенсээр хангалгын гуримай ямаршье үндэһэгүйе харуулхаа һанаа һэм. Тиигээд энэ талаар үзэлгэдэ орожо, СССР-эй Арадай депутадуудай зүгһөө энэ асуудал тон зүбөөр табигдаһан тухай хэлэхэ һанаатайб.

ТУҺАЛАМЖАГҮЙГӨӨР хүдэлжэ шадахагүй, яаха аргагүй эрдэмэй гэжэ тоолоогдоһон сэрэгэй, Үшөөтэйн корчагинтан К. С. Доржиевэй үйлэнтээ тэмсэһэн тухай хөөрөөгөө үргэлжэлүүлэе. Наһа дүүрэтэрөө тэрэ хүхюун зугаатай, эжэл нүхэртөө, үхибүүдтээ ухаатай, эрилтэ шангатайшье һаа, гэртэ хэншье үгэеэ тоолоогүй мэдээгүй, үхибүүдэйнгээ саашадаа ямар хүн болохо тухай бодожо, тэдэниие хүмүүжүүлгэдэ ехэ анхарал хандуулдаг, олон нүхэдтэй, тэдэнтэйгээ бэшэг бэшэлдэжэ, тэдэнэй бэшэгүүдые хадагалжа, тэдэниие мэдэжэ, һанажа машадаг бэлэй. Наһа бэрахынгаа урда тээхэнэ, өөрынгөө гэртэхин тухай һанаагаа зобон, иигэжэ немда бэшээ юм: «Хайрата Содном Банзаракцаевич! Һүүлэй үедэ бэемни һүрхэй бэшэ байна. Капут болохомни дүтэлөө хаш... Бүлымни бү мартаарайт гэжэ ехэл гуйнаб. Минии һамган Цырен-Дулмын, бүхы үхибүүдэйм ажабайдалдэ танай үгэһэн зүбшэл хэзээдэшье тон үнэтэйдэ тоологдодог байгаа, саашадаашье тоологдохо гээшэ...». Уданшьегүй наһа бараа бэлэй. Нютагайнгаа хүнэй гэрээд энэ гуйлтые би зүрхэ сэдьхэлдээ гамтайгаар хадагалжа, түрэлхидтөөл ажалша, үнэн сэхэ үхибүүдэйнь амжалтаар омогорхожо ябадагби.

Илалтын түйлагдаһан үдэрһөө 45 жэл үнгэрөө. Дайнай шарханuудшье гол түлэб эдэгэнтээ. Теэд Эсэгэ оронойнгоо түлөө адхаһан шуһаар бэхилэгдэһэн хани барисаан тухай дурасхаал зүрхэн соомнай тэрэл зандаа үлэнхэй.

Доржиевтанай бүлэдэ сугтаа алба хэгшэдһээ бэшэгүүд олоор ерэдэг байгаа, мүнөөшье ерэдэг.

Эрхүүгэй областиин Алайрай районд ажаһуудаг, тэрээнтэй суг алба хэһэн **Платон Булатович Даржаевай** бэшэгһээ: **«Костя! Шинии мэндэ үлэһые мэдэхэдээ, хэмгүйгөөр баярлааб...»** Саашаа Костя Доржиевтай аюулай тохёолдоһон тухай бэшэнэ.

1944 оной һүүлшын һаранууд. Польшо, Висла мүрэн, 127 фашистнуудые үгы хэһэн мэргэн буудагша Доржиев үглөөгүүр эртэ агнууридаа гараад, ажаглажа байтараа немец снайперые олежорхибо. Тэдэнэй хоорондо тулалдаан эхилбэ. «Тэрэ **зүг тээшэ гүйжэ ошоходомни, толгой руугаа шархатанхай, Костя, хэбтээ һэнши. Түргэн бүдөөр боогоод, медсанбат абаашаа һэм»,**— гэжэ авторынь бэшээ һэн. Доржиевтанай бүлэдэ эсэгынь ами наһые абарһан Платон Булатович Даржаевай энэ бэшэгые сээжээр мэдэдэг.

Госпитальдо тэрэниие эргалһан фронтын нейрохирург **Татьяна Яковлевна Смирновагай** бэшэг.

«Амар мэндэ, хайрата **Костя Цырен-Дулма һамгантаяа, үхибүүдтэеэ! Хүндэшье һаа, бидэндэ тон дүтэер, шухалаар һанагдадаг уни холын тэрэ сагые шинии бэшэг һэргээгээд орхёо.**

Тон хүндэ, аюултай, бүришье амшалгатай байлдаанай һүүлдэ һанагдамаар үбшэнһөөшни иимэ урагшатайгаар эрьеһэн ушараар шатагаар, үнэн... **Имагтал үндэр һэшхэлшни, айхабтар тэсэбэришни.** Агууехэ медицинын багахан ажалшад байһан бидэндэ этигэжэ ушаршни шамайе эдэгээгээ. Хорын хорондо амиды үлэһэншни, гэр бүлэ, үхибүүдтэй, ажалтай болоһоншни эрхим даа!

...1945 ондо бидэ уулзаа һэмди. Толгойгоо соо буудууһан нээлтэтэй шархатай шинии хүн болохо ушарта багаханшье найдабари байгаагүй юм. Үтэ гэшын хүнэй наһан соо ами наһанайш түлөө тэмсэл үргэлжэлөө. Хэды дахин операционно ороһышни сохом һанагдахаб, гэбэшье 10—11 дахин отолуулһыеш мэдэнэб. Гансал манай туһаламжа бэшэ, харин шинии түйлай ехэ тэсэбэри, амидарха гэһэн эрмэлзэлшни шамайе абараа. Эрэлхэг зоригойшни түлөө Дэлхэйн дайнай үлэсгүйдэһэн гэр бүлэ зүрхэнһөө баярланаб. Дайшалдахын Улаан Тугай орденоор шагнагдаһаншни амаршалнаб. Газетэдэ шинии ажабайдал тухай уншаад, бүришье сэхээр өмөгөрхөнөб.

Элүүр энхээ үшөө дахин һэргээхэ, бүри һайн болгохо гэжэ оролдохо ёһотойш. Москвада, Бурденкын нэрэмжэтэ нейрохирургическа институтда орохо хэрэгтэй. Тэндэ толгойдош пластическа операци хэхэ байгаа.

Костя, хоюулаа тиишэ бэшэелши... Минии зүбшэл шамда һайшаагдангүй байжа болохо, гэбэшье бэшэе гэжэ шамаяа гуйнаб, магад, хүл дээрэш шамайе гаргаха аалам. Тиимэ гү!!

1945—1946 онуудта эмшэлһэн нэгэ шархатагшатаяа нэгэтэ уулзааб. Тэрэ огто ябажа шадахагүй һэн. Һужэ, нюрганиинь сооронхой. Үргэбшэ дээрэ хэбтүүлээд, перевязка хэдэг стол хүрэтэршье абаашахын аргагүй. Гар дээрээ үргөөд абаашадаг һэм. 40 кило шэгнүүртэй байгаа. Мүнөө тэрэ томо багжагар хүн болонхой. Өөрөө ябадаг, хүдэлдэг. Нэгэл дутагдалтай: сагай уларилай хубилхада, хүлынь үбдэдэг, үхибүүтэй болож шадахагүй. Гэбэшье һамга абаад, хүүгэдэй байшанһаа үхибүү үргэжэ абаха зүбшэл тэрээндэ үгөө һэм. Мүнөө тэрэ ёһотой бүлэтэй болонхой. Һүүлшын уулзалгын үедэ ондоо хүн болоһон мэтээр үзэгдөө, нюдэдынь баяраар толоржо харагдаа. Хүбүүн тухайгаа ямар халуунгаар хөөрөө гээшэб!.. Үшөө дахин ами наһанайшни урагшатайгаар эрьеһэнээр үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб, шинии ябадаг болохо, жэшээнь, Волгоград шадарай Котельниково хүрэтэр, бүлэтэеэ хамта минии ажаһуудаг газар хүрэтэр аяншалха аргатай болохо үдэрэйшни ерэхэ байһанда батаар этигэнэб».

Константин Самбуевич олон нүхэдтэй байгаа гэжэ дабтая. Гэбэшье Татьяна Яковлевна Смирновае Доржиевай гэртэхин тусгаар хүндэлдэг байгаа. Тэрээн тухай һайн һайхан удхатай хэды олон үгэнүүдые дуулаа гээшэбиб! Доржиевай үхибүүд, ашанар, зээнэр һайхан дэлгэр сэдьхэлтэй гайхамшагта энэ эхэнэрые бэеэрнь нэгэшье хараагүй аад (фотографиһаа гадна), ямараар тэрээндэ дуратай агша һэм.

Мэргэн буудагша **Константин (Лубсан-Цырен) Самбуевич Доржиев** манай зүрхэ сэдьхэлдэ, хүбүүд, басагадайнь, ашанар, зээнэрэйнь дурасхаалда, хэрэгүүдтэ мүнхэ зандаа.

С. ХАНДАЖАПОВ,
дайнай инвалид.

ЗҮРГЭ ДЭЭРЭ—ВЕТЕРАНУУД

Спортын үбэлэй хаһын дүүрэжэ байһан эдэ үдэрнүүдтэ республика дотор һүүлшын мүрысөөнүүд үнгэргэгдэнэ. Эдэнэй нэгэн — спортын ветерануудай дунда болоһон мүрысөөн олоной дунда һонирхол татаба. Мүрысөөн Дэдэ-Онгостойдохи «Бурятгражданстрой» трестын «Барилгашан» гэһэн сэнын баазада үнгэргэгдэһэн байха юм. Урилдаанда хабаадагшад наһа наһаараа табан бүлэгтэ хубаараад, эхэнэрнүүд — 3, эрэшүүл 5 километрэй зайда хурдан солбоноо туршаа.

35—40 наһатай эхэнэрнүүд сооһоо авиационно заводой инженер Людмила Малофеева эрхимлэбэ. Тэрэ зайгаа 11 минута 15 секунда соо гаталжа, эрхимлэһэн байба. Тиин бусад бүлэгүүдтэ урилдаһан эхэнэрнүүд энэ сагые һайжаруулжа шадабагүй. Мүн 40—44, 44—49 наһатайшуулай дундаһаа «Бурятгеология» нэгэдэлэй түлөөлэгшэд Вера Колохматова Людмила Вавилова хоёр шалгаржа, түрүү һууринуудые эзэлбэ.

Спортын, ажалай ветеранууд сооһоо «Бурятэнергия» нэгэдэлэй инженер Тамара Кокорина, мүнөө пенсидэ гараһан М. П. Лубкова гэгшэд өөһэд өөһэдынгөө бүлэгүүдэй дундаһаа шалгарба.

Эдэнэрэй удаа эрэшүүл (40—44, 44—49) урилдаанда гаража, мүн шанга тулалдаатай мүрысөө үүдхэбэ. Эндэ «Электромашина» заводой түлөөлэгшэ Вячеслав Романов, 7-дохи һургуулиин физическэ хүмүүжүүлгын багша Фёдор Капустин хоёрто хүрэжэ урилдаха ветеранууд үсөөн байба. Урдандаа хоюулаа СССР-эй спортын мастернууд ябаһан эдэнэр зайнуудаа 16 м. 53 бэ 18 м. 52 секунданууд соо гаталһан юм.

Һүүлшын хоёр зайда урилдагшадай дундаһаа ажалай ветеран, СССР-эй спортын мастер Андрей Бурлаков, «Электромашина» заводой түлөөлэгшэ Владимир Быков, технологическа институдай багша Владимир Ситников гэгшэд түрүүлжэ ерээ. Һүүлшын зайда жара наһаа дабаһан сонашад урилдаанай зүргэ буляалдаа. Эндэ республикын үнинэй спортсменүүдэй нэгэн Павел Лаптев зайгаа 21 минута 48 секунда соо гаталба.

Командануд хоорондын дүн гаргахада, Советскэ районой спортсменүүд, мүн коллективүүдэй дундаһаа «Бурятгеология» нэгэдэлэй команда түрүү һууринуудые эзэлбэ. Эдэнэртэ республикын физкультура болон спортын гүрэнэй комитедэй дамжуулгын кубок, спортсменүүдтэнь грамота, үнэтэ бэлэгүүд барюулагдаба.

Н. ИВАНОВ,
мүрысөөнэй ахамад судья.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Спортын ветеранууд (зүүн гарһаа) Валерий Дарбэков, Владимир Бадмаев. «Электромашина» заводой түлөөлэгшэ Владимир Быков.

П. БУРМАКИНАЙ фото.

ТЕЛЕВИДЕНИ

МАРТЫН 12-һоо 18 ХҮРЭТЭ.

ПОНЕДЕЛЬНИК, 12

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«Женщины, которым повезло»—5 серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи сери. «Нина». 10.50—Футболой шэнжэлэл. 11.20—«Посмотри в глаза мне»—баримтата фильм. 12.20—«Чародей танца» — фильм-концерт. 13.15—Л. Матуковский. «Мудромер»—зүжэг. 14.50—Аккордеоноор наадаха. 14.55—СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ гурбадахи съездын нээгдэлгэ. Һүүлээрнь — Ф. Шопенэй зохёолнууд. 17.30—«Зүүн Сибирь». 17.40—Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 18.40—Тулын «Октава» нэгэдэлэй үйлэдбэридэ болоһон арсалдаан тухай. 19.25—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 19.30 — Время. 20.00—«Плясуны» — баримтата фильм. 20.30—Ехэшүүлдэ мультфильм. 20.35—Футболой шэнжэлэл. 21.05—«Королек — птичка певчая»—5 серитэй уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. (Турци). 22.00—Время. 22.30—Литературно-уран һайханай «Слово»—видеоканал. 00.30 — Шэнэ һонинод албан

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильмүүд. 9.35, 10.35 — Түүхэ. 9-дэхи класс. 10.05— Итальян хэлэн. 11.05—«Эжы, аба бидэ гурбан». 11.35, 12.35 —Хүгжэм. 8-дахи класс. 12.05 —«Ород хэлэн». 13.05—«Дуунда зорюулагдаһан ажабайдал». 13.45—Илалтын 45 жэлдэ. Баримтата фильмүүд. 14.05—Фо-

ВТОРНИК, 13

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—«Женщины, которым повезло»—5 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. «Дуся». 10.45—Футболоор СССР-эй чемпионат. «Днепр»—«Торпедо». 12.25—Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.25—Соносхолнууд. Мэдээсэлнүүд. 13.30—Время. 14.00—Хүгжэмтэ дамжуулга. 14.20—«Ан амитадай аймагта». 15.20—Мультфильм. 16.30—«Ашар»—баримтата фильм. 16.50—Композитор В. Кабекин рояль дээрэ наадаха. 17.10—«Социализмын теориин очеркнууд» гэжэ шэнэ согсолбори зүбшэн хэлсэнэбди. 17.55—«Хоор ба бидэ». 18.40—Мультфильм. 18.50 — Залуушуулай һонин. 19.30 — Время. 20.00— Ород эмигрантка А. Ширинская-Манштейнэй хуби заяан тухай. 21.00—Баяанай абяан зэдэлнэ. 21.05 — «Королек — птичка певчая»— 5 серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 22.00 — Время. 22.30—Баримтата фильм. 23.45—Киноконцерт. 00.30 — Шэнэ һонинод албан.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильмүүд. 9.35, 10.35 —Гэр бүлын ажабайдалай ёһо заншал. 10.05, 11.05—Француз хэлэн. 11.35, 12.40—Биологи. 6-дахи класс. 11.55—Ехэ юумэ мэдэдэг хүнүүдтэ дамжуулга. 13.00—«Мы вместе, мама» — уран һайханай фильм. 14.10 —

СРЕДА, 14

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«Женщины, которым повезло»—5 серитэй уран һайханай фильм. 4-дэхи сери. «Зина». 10.50—«Булагууд». 11.20—Мультфильм. 11.30—Залуушуулай һонин. 12.10—«Дэлхэйе тойрон». 13.10—Уран шүлэгэй долгин дээрэ. 13.15—Арадай уран бэлигэй телепрограммануудай уласхоорондын VIII фестиваль. (КНДР). 13.30 — Время. 14.00—М. Булгаков. «Мастер и Маргарита» — фильм-зүжэг. 17.30—В. А. Моцартын зохёолнуудһаа концерт. 18.25—Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 19.25 — Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 19.30—Время. 20.00—«Шатанууд». 21.10—«Королек—птичка певчая»—5 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 22.00—Время. 22.30—«Крейцерова соната»—уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 23.55 — Дуу, хатарай арадай «Трусковчанка» ансамблиин концерт. 00.25—Шэнэ һонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15— Эрдэм дэлгэрүүлгын фильмүүд. 9.35, 10.35 —Байгаали шэнжэлгэ. 3-дахи класс. 10.05, 11.05—Немец хэлэн. 11.35, 12.35—Юрэнхы биологи. 10-дахи класс. 12.05—Гэрэй академи. 13.05—Посмотри в глаза мне»—баримтата фильм. 14.00—Концерт. 14.30

ЧЕТВЕРГ, 15

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«Женщины, которым повезло»—5 серитэй уран һайханай фильм. 5-дахи сери. «Наташа». 10.45—«Гитарын абяан зэдэлнэ». 11.05—Ородой эмигрантка А. Ширинская-Манштейнэй хуби заяан тухай. 12.25 —Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.25—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30—Время. 14.00—«Дуунда зорюулагдаһан ажабайдал». 14.40—Баримтата фильм. 17.30—«Если б не саперы...»—баримтата фильм. 18.25 —С. Прокофьев. 3-дахи симфони. 19.00—«ТелеЭКО». 19.30 —Время. 20.00—Мультфильм. 20.20—«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 21.05— «Королек—птичка певчая»—5 серитэй уран һайханай фильм. 4-дэхи сери. 21.50—Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.00 — Время. 22.30—«Крейцерова соната»—уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 23.40—Элшэн сайд Дж. В. Метлоктой танилсалга.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильмүүд. 9.35, 10.35—Юрэнхы биологи. 11-дэхи класс. 10.05, 11.05—Испан хэлэн. 11.35, 12.35—Биологи 8-дахи класс. 12.05—Финляндиин телевидениин дамжуулга. 13.00 —Кино-мэдээсэл. 14.00—Ритмическэ гимнастика. 14.45 — «Труженики моря»—уран һай-

ПЯТНИЦА, 16

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—«Крейцерова соната»—уран һайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 12.05—Бүхы хүнүүд циркдэ дуратай. 12.40—«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 13.25—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30—Время. 14.00—Останкинадахи концертнэ студида уран зохёолшо Ф. Абрамовтай уулзалга. 16.30—Баримтата фильм. 17.00—Эрдэм ухаанай һонин. 17.45—Мультфильм. 17.55 — Хүгжэмтэ дамжуулга. 18.30— Баримтата фильм. 19.25—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 19.30—Время. 20.00—Соведүүдтэ—засаг! 20.30 — Ехэшүүлдэ мультфильм. 20.35—Вадим Егоровой дуунууд. 21.05—«Королёк—птичка певчая»—5 серитэй уран һайханай фильм. 5-дахи сери. 22.00—Время. 22.30 —Хараа бодол. 24.00—Хүгжэмтэ дамжуулга. 00.20—Баримтата фильм. 00.35—«Ураал дээрэхи үдэшэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильмүүд. 9.35, 10.35—Хүгжэм. 7-дохи класс. 10.05, 11.05 — Англи хэлэн. 11.35, 12.40—Байгаали шэнжэлгэ. 2-дохи класс. 11.55—Эрдэм ухаанай һонин. 13.00—Хоккейгээр СССР-эй чемпионат. «Динамо» (Москва)—«Спартак». 14.20—«Вернувшиеся в жизнь»

СУББОТО, 17

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—«Эжы, аба бидэ гурбан». 10.00—Гэрэй академи. 10.30—Жэлэй дүрбэн саг. Март. 11.30—«Дон Кихот»—уран һайханай фильм. 13.05—Фотоконкурс. 13.30—Кинорежиссер А. Кончаловскитой уулзалга. 14.05 — «Очевидное-невероятное». гэһэн дамжуулга. 15.05—Партиин XXVIII съездэ КПСС-эй ЦК-гай платформые зүбшэн хэлсэнэбди. 15.35—Арадай уран бэлигэй телепрограммануудай «Һолонго» гэһэн уласхоорондын VIII фестиваль (Пакистан). 16.10—Телескоп. 16.35—Уласхоорондын шэнжэлэл. 17.20 — мультфильм. 17.35—Японой Ти-би-эс телевидениин үдэшэ. 21.50—Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.00—Время. 22.30— «Запасной вариант»—уран һайханай фильм. (Румыни). 23.55 —Мирей Матье дуулаха.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Мультфильм.

ВОСКРЕСЕНИ, 18

ХУДАЛДАА НАЙМААНАЙ, ХҮН ЗОНОЙ АЖАҺУУДАЛАЙ ХЭРЭГЛЭМЖЭ ХАНГАЛГЫН, ГЭР БАЙРЫН-КОММУНАЛЬНА АЖАХЫН ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЭЙ ҮДЭР

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Бултанай эрхилхэ спорт. 9.15—Ритмическэ гимнастика. 9.45—«Спортлотогой» тираж. 10.00—«Эртэ үглөөнһөө». 11.00—«Эхэ ороноо алба хэнэ». 12.00— Үглөөнэй энеэдэ зугаагай «Блиц»-программа. 12.30—Свирель дээрэ наадаха. 12.35—Фигурна һолжоролгоор дэлхэйн чемпионат. 14.50—«Снегурочка» — уран һайханай фильм. 16.30— Бултанда хабаатай педагогико. 18.00—«Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд». 19.15—Элүүр энхэ байлга. 20.00—Мультфильм. 20.35— «Адкис»—уран һайханай фильм (ГДР, Румыни). 20.00—Долоон үдэр. 23.00—«Хэтэдээ мүнхэ зүйлнүүд тухай бодолнууд». 23.15—П. И. Чайковскиин симфони «Манфред». 00.20 — «Партнер».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — «Зарядкада зоргогты». 9.15 — Мультфильм. 9.35—Камерна концерт.. 9.55— «Ягуар»—уран һайханай фильм. 11.20—Баримтата фильм. 11.35 —НБА-гай баскетболистнуудай дунда США-гай чемпионат. 12.35—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 12.40—Скрипкээр наадаха. 13.25—Режиссёр П. Коганой фильмүүд. «Секретный заказ», «Скоро лето». 14.10—«Тайна

СПОРТЛОТО

1990 оной мартын 4-дэ үнгэргэгдэһэн 9-дэхи тиражай дүнгүүдые «Союзспортлото» нэгэдэл согсолбо.

«45-һаа 6-ень тааха спортлото»: 1.977.187 билет ороо. Зургаан номер хэншье таабагүй, табан номер (43 карточка), таагшад —1.742 түхэриг, дүрбэн номер (1.805 карточка) тааһан хүнүүд —49 түхэриг, гурбан номер (33.305 карточка) таагшад 4 түхэриг абаха байна.

«36-һаа 5-ень тааха спорт лото»: 20.462.323 билет ороо. Табан номер (58 карточка) —10.000 түхэриг, дүрбэн номер (9.300 карточка) тааһан хүнүүд —125 түхэриг, гурбан номер (264.465 карточка) таагшад 5 түхэриг абаха.

9-дэхи тиражай билетүүдээр, 1989 оной 53-дахи тиражһаа 1990 оной 9-дэхи тираж хүрэтэр хабаадаһан 10 тиражай билетүүдээр шүүбэринүүд 1990 оной мартын 24-һөө апрелиин 24 болотор түлэгдэхэ.

10-дахи тиражай «45-һаа 6-ень тааха» ба «36-һаа 5-ень тааха» «Спортлотонуудта» США-да үнгэргэгдэхэ һайн һайхан дура хүсэлэй нааданууддые хараха түлөөһэгүй путевконууд наадагдаха.

(ТАСС).

ҺУР ХАРБАГШЫН ОЙ

ҺУР ХАРБАЛГА. Буряад ороной спортивна олониитэ «Динамо» бүлгэмэй Түбэй соведэй гүрэнэй тренер — уласхоорондын классай спортын мастер, СССР-эй габьяата тренер Мэлс Юндунович Дабаевай түрэһөөр 50 жэлэй ойе эдэ үдэрнүүдтэ тэмдэглэжэ байна.

М. Дабаев һур харбалгын спортдо ехэ амжалтануудые түйлэһэн намтартай. Тэрэ СССР-эй хэдэ дахин чемпион болоһон, СССР-эй арадуудай зунай Спартакиадануудта шалгараһан, ороной Кубогта хүртэһэн, олон оронуудта үнгэргэгдэһэн уласхоорондын наадануудта илажа, алтан медальнуудаар шагнагдаһан, Европын болон дэлхэйн чемпионадуудта хабаадаһан байха юм.

Тренерээр хүдэлхэ үедөө Мэлс Юндунович бүришье ехэ амжалта түйлөө гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ мүнөөдэрэй номерто

1990 оной мартын 4-дэ болоһон Буряадай АССР-эй арадай депутадуудые һунгалтын дүнгүүд тухай окружной һунгуулиин комиссинуудай мэдээсэл (1, 4 хуудаһануудта).

1990 оной мартын 4-дэ һунгагдаһан Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай список. (Эхиниинь мартын 10-най номерто).

Газар тухай ССР Союзай ба союзно республиканууддай хуулиин үндэһэ һууринууд (2, 3-дахи хуудаһануудта).

Кино, театрнууд

«Дружба»
«Заколдованный мальчик»— в 9-50, «Вилла «Орхидея», «Дом на Кэролл стрит»— в 11-20, 14-50, 18-20, «Враг мой»— в 21-50.

«Родина»
«Человек с бульвара капуцинов»— в 10, 16-40, «Дежа вю» — в 12, 14-20, 18-40, 21.

«Прогресс»
Красный зал —«Белая кость»— в 9-30, 11-20, 13-10, 15-10, 17-10, 19-10, 21, Зеленый зал — «Зита и Гита» (2 с.)—в 9-40, 12-20, 15-10, 18-10, 20-50.

«Эрдэм»

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-99, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана ... канской типографией издательства Бурятской А... ректор 2-40-45 Н-04370. Зак. № 58.